

RAPORT TEMATYCZNY

SPÓJNOŚĆ TERYTORIALNA I ROZWÓJ LOKALNY, W TYM: OBSZARY WIEJSKIE, PRZYGRANICZNE I BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Streszczenie

Analiza regionalnych procesów rozwojowych ma charakter instytucjonalny i makroekonomiczny. Instytucje są tu czynnikiem pozwalającym na monitorowanie otoczenia i na zmiany sposobu funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Dodatkowo decydują o zdolności konkurencyjnej i tempie rozwoju gospodarczego.

Charakterystyczną cechą regionów peryferyjnych jest znaczne zróżnicowanie terytorialne oraz odmienna dynamika rozwoju poszczególnych ich części. Spójność terytorialna, a w szczególności przyspieszenie rozwoju obszarów wiejskich oraz wykorzystanie endogenicznych potencjałów rozwojowych stają się kluczowym wyzwaniem rozwojowym. W szczególnym stopniu dotyka to województwa podlaskiego.

Zwiększenie wykorzystania potencjałów endogenicznych oraz poprawa zdolności konkurencyjnej, rozumianej jako zdolności do zapewnienia rozwoju w warunkach gospodarki otwartej, to najważniejsze problemy, przed którymi stoi województwa podlaskie. Zatem określenie strukturalnych i instytucjonalnych warunków rozwoju województwa podlaskiego wymaga głębokiej analizy obszarów wiejskich, dominujących w regionie, przygranicznych, posiadających znaczny potencjał rozwojowy oraz bezpieczeństwa publicznego, zapewniającego utrzymanie jakości życia mieszkańców. Pozwoli to na ustalenie instytucjonalnych segmentów w ramach gospodarki regionu, które mogłyby stanowić czynnik zmniejszania dystansu rozwojowego do regionów lepiej rozwiniętych.

Tego typu dane i analizy pozwolą na prowadzenie polityki regionalnej w aspekcie wykorzystania szans rozwojowych oraz potencjalnych źródeł interwencji.

Celem opracowania jest przedstawienie problemów rozwojowych powyższych obszarów, wskazanie źródeł ich słabości oraz potencjalnych czynników szybszej konwergencji gospodarczej.

Wnioski z analizy sytuacji społeczno - gospodarczej województwa

Informacje ogólne o województwie podlaskim

Województwo podlaskie obejmuje¹:

- i. 17 powiatów w tym trzy miasta funkcjonujące na prawach powiatu (3 powiaty grodzkie),
- ii. 13 gmin miejskich,
- iii. 23 gminy miejsko-wiejskie,
- iv. 82 gminy wiejskie.

W sumie to 132 jednostki samorządu terytorialnego. Istnieje jeszcze 3275 sołectw

Ponad 60% (1 219 915 ha) ogólnej powierzchni województwa podlaskiego w 2009 roku stanowiły użytki rolne. Wśród użytków rolnych dominowały grunty orne (38,28% ogółu) oraz łąki i pastwiska (19,81% ogółu). Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione zajmowały powierzchnię 639 978 ha, co stanowiło 31,70% ogólnej powierzchni województwa. W 2009 roku ludność miejska stanowiła 60,2% ogółu mieszkańców województwa (715 761 osób), a wiejska 39,8% (47 3970 osób). Co ozna-

¹ Dane Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego (PUW)

cza, że współczynnik urbanizacji w 2009 roku wynosił 60,2% i był niewiele niższy od średniej krajowej wynoszącej 61,0%.²

Rolnictwo województwa podlaskiego zajmuje ponad 60,0% ogólnej powierzchni województwa. Grunty orne zajmują 63,3% powierzchni użytków rolnych, tj. 772 680 ha. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w województwie podlaskim w 2010 r. wyniosła 12,11 ha wobec 12,05 ha w roku poprzednim oraz 11,72 ha w roku 2006. Przełożyło się to na wzrost odpowiednio o 0,5% oraz 3,3%. Wartość ta zarówno w 2010 r. jak i w latach poprzednich utrzymywała się powyżej średniej krajowej, wynoszącej w 2010 roku 10,23 ha³.

Na atrakcyjność turystyczną województwa podlaskiego składają się przede wszystkim unikalne w skali Europy zasoby przyrodnicze, tj. tereny bagienne, duże kompleksy leśne, jeziora, czyste powietrze, jak również różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego. Szczególna wartość przyrodnicza, historyczna i rekreacyjna stanowią obszary oraz okolice parków narodowych, parków krajobrazowe, dolin rzek Narwi, Biebrzy i Bugu, a także pojezierze suwalsko-augustowskie. Walory te stwarzają szanse rozwoju różnego rodzaju form turystyki: krajoznawczej, uzdrowskiej, kwalifikowanej a także agroturystyki. Ponadto stanowią doskonałe zaplecze do wypoczynku weekendowego. Charakter regionu sprawia, iż bogactwo wielu kultur stwarza doskonałe warunki do rozwoju turystyki historycznej i kulturowej.

Przez teren województwa podlaskiego przebiegają następujące drogi krajowe, o łącznej długości 933,17 km. Ponadto podlaskie oplata sieć 30 dróg powiatowych o łącznej długości 7 843,5 km (z czego 16,1% tj. 1 265,9 km stanowią drogi o nawierzchni gruntowej). Długość dróg gminnych ogółem w województwie podlaskim wynosi 9 890,5 km, z czego drogi o twardej nawierzchni stanowią 30,9 % dróg gminnych, a drogi o nawierzchni twardej ulepszonej 26,0%. Z racji, iż województwo podlaskie leży na północno-wschodniej granicy Polski, w jego obrębie funkcjonuje 9 przejść granicznych, w tym 5 drogowych i 4 kolejowe. Długość linii kolejowych ogółem w województwie podlaskim wynosi 876,519 km, z czego 63,601 km (tj. 7,3%) stanowią linie szerokotorowe⁴.

Województwo Podlaskie graniczy z⁵:

- Litwą - 102 km
- Białorusią - 250 km

Funkcjonuje tu dziewięć przejść granicznych, w tym pięć drogowych i cztery kolejowe.

Drogowe przejścia graniczne na granicy polsko – białoruskiej:

- Kuźnica Białostocka – Bruzgi dla ruchu towarowo-osobowego bez ograniczeń. Jedno z najnowocześniejszych przejść granicznych w kraju o przepustowości 8000 pojazdów osobowych i 1500 towarowych na dobę.
- Bobrowniki – Bierestowica – ogólnodostępne dla ruchu towarowo-osobowego bez ograniczeń o przepustowości 500 pojazdów towarowych i 3000 pojazdów osobowych na dobę.
- Połowce – Pieszczałka – tylko dla ruchu osobowego obywateli Polski i Białorusi, o przepustowości 700 pojazdów z wyłączeniem autokarów.

Drogowe przejścia graniczne na granicy polsko – litewskiej:

- Ogrodniki – Łazdijaj dla ruchu towarowo-osobowego (samochody do 3,5 ton) o przepustowości 500-700 pojazdów na dobę.
- Budzisko – Kalvarija dla ruchu towarowo-osobowego bez ograniczeń o przepustowości 1000 pojazdów towarowych i 3000 pojazdów osobowych na dobę.

Z przejść granicznych w województwie podlaskim korzysta ponad 300 tysięcy osób miesięcznie, co daje wartość roczną przekraczającą 4 miliony osób. Od roku 2008 z tendencją do wzrostu o około 5-7 % rocznie, powodując powstawanie nowych zjawisk i problemów związanych z możliwościami przemieszczania się (korzyści z większej wymiany handlowej i współpracy gospodarczej), jak i zabezpie-

² Bank danych lokalnych

³ Bank danych lokalnych

⁴ Dane PUW

⁵ Dane Podlaskiej Straży granicznej

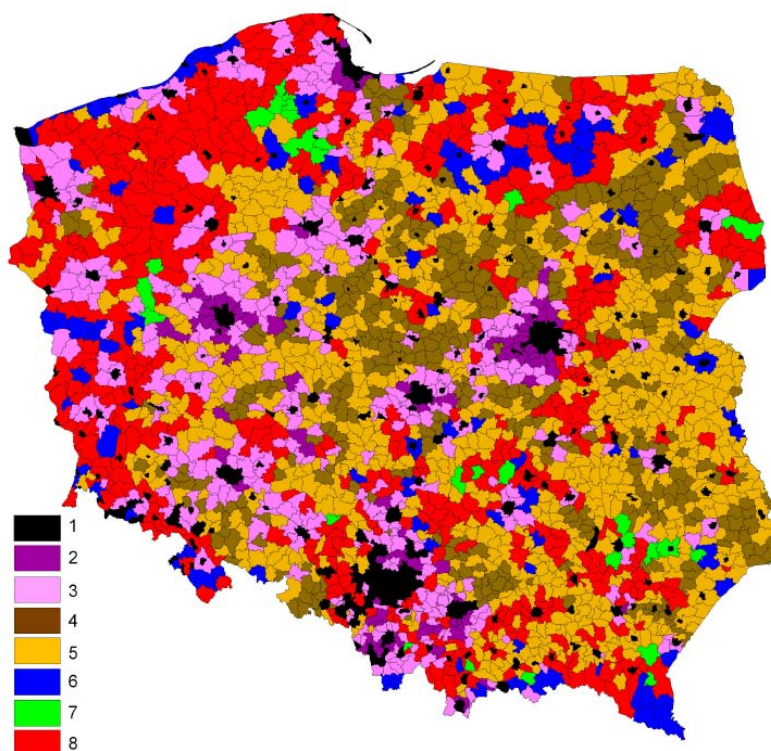
czenia przez potencjalnymi zagrożeniami (przemyt, nielegalne przekraczanie graniczy, przestępczość zorganizowana)⁶.

Przetwórstwo rolno – spożywcze stanowi aktualnie główną gałąź gospodarki województwa i w niektórych branżach posiada dość dobrze rozwiniętą sieć zakładów o wysokim standardzie technologicznym i sanitarnym. W województwie funkcjonują zakłady: 17 mleczarskich, częściowo połączonych w holdingi, także z zakładami z innych województw, ponad 70 przetwórstwa mięsnego, ponad 10 przetwórstwa owocowo – warzywnego, ponad 70 młynów, około 20 wytwórni i mieszalni pasz, 24 zbożowe (spichrze i elewatory), 1 przetwórstwa ziemniaczanego, 3 browary, 4 gorzelnie, 3 winiarnie i P.P.S. „Polmos” Białystok.

- Zakłady mleczarskie: „Mlekovita”, „Mlekoop” i OSM Piątnica zaliczają się do ścisłej czołówki krajowej i są w pierwszej dziesiątce największych eksporterów produktów mleczarskich w kraju.
- Wyroby mięsne i drobiowe są również wysoko cenione, a część z nich uzyskała certyfikaty unijne oraz normy jakości ISO.
- Konieczna jest budowa i rozbudowa potencjału przetwórczego w zakresie ziemniaków, warzyw i zbóż – uzasadniona potencjałem surowcowym województwa.

Rysunek 1

Typy gmin w Polsce

Źródło: Wilkin J., *Wielofunkcyjność rolnictwa – konceptualizacja i opercjonalizacja zjawiska*, *Wieś i rolnictwo*, 4/2009

Typy funkcjonalne gmin⁷:

1. gminy miejskie,
2. obszary urbanizowane,
3. wielofunkcyjne obszary przejściowe,
4. obszary wybitnie rolnicze,

⁶ Dane Podlaskiej Straży granicznej

⁷ Wilkin J., *Wielofunkcyjność rolnictwa – konceptualizacja i opercjonalizacja zjawiska*, *Wieś i rolnictwo*, 4/2009

5. obszary z przewagą funkcji rolniczej,
6. obszary o funkcjach turystycznych i rekreacyjnych,
7. obszary o funkcjach leśnych,
8. obszary o funkcjach mieszanych.

Funkcjonalny rozwój obszarów wiejskich

Współcześnie realizowana idea rozwoju wielofunkcyjnego zarówno wobec rolnictwa, jak i obszarów wiejskich, zmierza generalnie do przeobrażeń w obrębie rolnictwa oraz kreacji nowych funkcji obszarów wiejskich. Celem nadrzędnym jest poszukiwanie alternatywnych źródeł dochodów mieszkańców, z wykorzystaniem w gospodarce potencjału przyrodniczego.

Typy funkcjonalne obszarów wiejskich w wybranych podejściach badawczych to:

- gminy w aglomeracjach, turystyczne, przygraniczne i popegeerowskie⁸;
- obszary wiejskie rolnicze, rolniczo-przemysłowe, przemysłowe, uprzemysławiane, usługowe (struktura gospodarki i stopień uprzemysłowienia)⁹;
- obszary otaczające duże aglomeracje, obszary w otoczeniu miast średniej wielkości, obszary czysto wiejskie, pozbawione bliskości ośrodków miejskich¹⁰;
- obszary o przewadze funkcji rolniczych, z takim samym udziałem różnych funkcji, o przewadze leśnictwa, funkcji turystyczno-wypoczynkowych, przewadze funkcji pozarolniczych lub silnie zurbanizowane (sposób użytkowania powierzchni)¹¹;
- typy rolnicze, rolniczo-przemysłowe, rolniczo-usługowe, przemysłowe, przemysłowo-rolnicze, przemysłowo-usługowe, usługowe, usługowo-rolnicze, usługowo-przemysłowe oraz te z brakiem funkcji dominującej (sektorowa struktura zatrudnienia, dotyczy małych miast)¹²;
- obszary wiejskie monofunkcyjne rolnicze, o przewadze funkcji: rolniczej, turystycznej, leśnej oraz obszary wiejskie o funkcjach mieszanych¹³.

W województwie podlaskim rozróżnić można następujące typy gmin:

1. gminy miejskie - 13,
2. obszary urbanizowane - 0,
3. wielofunkcyjne obszary przejściowe - 7,
4. obszary wybitnie rolnicze - 48,
5. obszary z przewagą funkcji rolniczej - 29,
6. obszary o funkcjach turystycznych i rekreacyjnych - 6,
7. obszary o funkcjach leśnych - 1,
8. obszary o funkcjach mieszanych - 14.

Wynika z tego, że 65% gmin województwa to gminy wybitnie rolnicze i rolnicze.

⁸ Kaczmarek T. *Funkcje gospodarcze obszarów wiejskich w Polsce*, [w:] Głębocki P. (red.) *Przestrzenna transformacja struktury agrarnej a wielofunkcyjny rozwój wsi w Polsce*, Poznań 1998

⁹ Duczkowska-Małysz K. *Typologia obszarów wiejskich – kryteria delimitacji w świetle doświadczeń krajów Unii Europejskiej*, [w:] Więckowicz Z. (red.) *Przekształcenia obszarów wiejskich makroregionu południowo - zachodniego*, tom 1, Wydawnictwo Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Wrocław 1998

¹⁰ Ibidem

¹¹ Bański J., Stola W. *Przemiany struktury przestrzennej i funkcjonalnej obszarów wiejskich w Polsce*, Studia Obszarów Wiejskich, tom 3, Warszawa 2002

¹² Szafrąńska E. *Przemiany struktury funkcjonalnej miast województwa łódzkiego*, [w:] Słodczyk J. red. *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, Opole 2002

¹³ Bański J. *Typy obszarów funkcjonalnych w Polsce*. IGiPZ PAN, Warszawa 2009

Wielofunkcyjność obszarów wiejskich oznacza dywersyfikację ekonomiczną, a więc zwiększanie możliwości zatrudnienia ludności w działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich¹⁴. Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich polega zatem na odejściu od traktowania obszarów wiejskich jako obszarów monofunkcyjnych, na których rolnictwo i produkcja surowców rolniczych stanowi dominującą lub jedyną funkcję. Wielofunkcyjny rozwój wsi to umiejętne wkomponowanie w wiejską przestrzeń dodatkowych funkcji pozarolniczych¹⁵. Na wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich obszarów wiejskich wpływają uwarunkowania zewnętrzne, do których zalicza się:

1. czynniki demograficzne, tj. tendencje i zjawiska związane z liczbą i przemieszczaniem się ludności, strukturą demograficzną oraz procesami demograficznymi;
2. czynniki ekonomiczne, tj. kształtowanie się siły nabywczej ludności, stopień jej zadłużenia, procesy wzrostu gospodarczego, zjawiska finansowe (np. inflacja), kondycję ekonomiczną gospodarki i poszczególnych podmiotów i zjawiska strukturalne w gospodarce;
3. czynniki techniczne, związane z wprowadzeniem nowych technik i technologii, materiałów, systemów wytwarzania i przekazywania informacji;
4. czynniki prawno-instytucjonalne, odnoszące się do regulacji prawnych, występowania oraz usytuowania poszczególnych instytucji w całym systemie społeczno-ekonomicznym, które wyznaczają ramy działania poszczególnym podmiotom i przedsiębiorcom;
5. czynniki kulturowo-społeczne, odnoszące się do przemian modelu życia, kształtowania się systemu wartości, procesów i zjawisk o charakterze socjologicznym;
6. czynniki ekologiczne, odnoszące się do racjonalnego wykorzystania zasobów, ich alokacji, ochrony i gospodarowania nimi.

Za wielofunkcyjnością terenów wiejskich przemawiają także uwarunkowania wewnętrzne takie jak: wyposażenie infrastrukturalne, występowanie zasobów naturalnych, stan środowiska przyrodniczego, stan finansów gminy, aktywność i umiejętności władz lokalnych w zakresie zarządzania, tworzenia lokalnego klimatu dla przedsiębiorczości i pozyskiwania środków finansowych na realizację różnego rodzaju przedsięwzięć o charakterze publicznym oraz aktywność społeczności lokalnej¹⁶.

Pozarolnicza działalność gospodarcza na terenach wiejskich pełni istotne funkcje, a mianowicie:

- zapewnia dodatkowe dochody ludności wiejskiej,
- tworzy nowe miejsca pracy
- zmniejsza bezrobocie,
- aktywizuje lokalną ludność
- przyczynia się do poprawy warunków życia na wsi.

Dywersyfikacja funkcji gospodarczych na obszarach wiejskich oznacza również korzystne zmiany struktury społeczno-zawodowej mieszkańców wsi, większe zróżnicowanie źródeł dochodów ludności dające możliwość łączenia pracy w gospodarstwie rolniczym i poza nim. Rozwój działalności pozarolniczej to bardzo dobre rozwiązanie dla ludności zamieszkującej obszary wiejskie, zwłaszcza dla właścicieli i użytkowników gospodarstw rolniczych szukających dodatkowych dochodów mających zrekomensować niskie dochody uzyskiwane z działalności rolniczej¹⁷.

Wieś pełni funkcje ochrony obszarów cennych przyrodniczo, a ludność żyjąca zwykle w bezpośrednim kontakcie z przyrodą i jej zasobami, staje się odpowiedzialna za jej stan.

Dywersyfikacja wiejskiej działalności gospodarczej jest pożądana i wspierana przez politykę rozwoju obszarów wiejskich UE. Dotyczy to przede wszystkim działalności związanej z turystyką, rzemieślniczej, usługowej. Podejmowanie dodatkowej działalności gospodarczej nie tylko przyczynia się do wzrostu dochodów, ale również pozwala na lepsze wykorzystanie posiadanych zasobów oraz umożli-

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Kłodziński M., *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce i w krajach Unii Europejskiej*, SGGW, Warszawa 1996

¹⁶ Szczurowska M., Podawca K., Gworek B., *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich szansą dla wsi*, Ochrona Środowiska i Zasobów Naturalnych nr 28/2005

¹⁷ Kropsz I., *Przedsiębiorczość pozarolnicza jako źródło dodatkowych dochodów gospodarstw rolnych dolnego śląska*, [w:] *Journal of Agribusiness and Rural Development* 3(13), 2009

wia pozostawanie podejmującej ją ludności wiejskiej w miejscu swego zamieszkania. Dodatkowo rozwój przedsiębiorczości na wsi jest koniecznym elementem realizacji koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju wsi.

WNIOSKI Z ANALIZY DOKUMENTÓW WYŻSZEGO SZCZEBLA

Obszary przygraniczne ze względu na swoje cechy społeczno-geograficzne są jednocześnie obszarem problemowym polskiej polityki regionalnej (*Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie* - KSRR 2020), jak i europejskiej (obecnie *Cel Europejska Współpraca Terytorialna*). Problematyka obszarów przygranicznych oraz współpracy terytorialnej poruszona została również w dokumentach: *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* (KPZK 2030) oraz *Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 roku*.

Zarówno KSRR 2020, jak i KPZK 2030, rozróżniają dwa rodzaje obszarów przygranicznych. Są to obszary zlokalizowane na zewnętrznej granicy UE oraz obszary przygraniczne położone wzdłuż wewnętrznej granicy z UE.

W ramach celów wyznaczonych w KSRR 2020 najistotniejszy z perspektywy obszarów przygranicznych wydaje się być Cel 2 (*Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych*), w ramach którego określono działania dla obszarów problemowych – a więc takich, w których następuje kumulacja negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, których rozwiązanie lub usunięcie wymaga interwencji ze strony władz publicznych. Zgodnie z KSRR głównym celem w zakresie obszarów przygranicznych jest przewyższanie niedogodności związanych z położeniem obszarów przygranicznych (szczególnie wzdłuż zewnętrznych granic UE).

Problematyka obszarów przygranicznych w ramach celów wyznaczonych w KPZK 2030 zwiera się w obszarze Celu 2: *Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów* i Celu 3: *Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej*.

W KSRR 2020 i KPZK 2030 określono kierunki działań, mających na względzie realizację powyżej wskazanych celów czyli:

- wsparcie obszarów problemowych dla przyspieszenia procesów restrukturyzacyjnych i poprawy sytuacji mieszkańców tych obszarów w zakresie dostępu do podstawowych dóbr i usług publicznych,
- wsparcie przedsiębiorczości lokalnej,
- poprawa dostępności do centrum kraju oraz w relacjach międzynarodowych dzięki modernizacji i rozbudowie infrastruktury transportowej,
- zwiększanie dostępności w relacjach krajowych (co jest istotne dla wszystkich obszarów przygranicznych charakteryzujących się zazwyczaj niską dostępnością do ośrodków wzrostu i miejsc pracy),
- zwiększanie dostępności w relacjach międzynarodowych (rozbudowa infrastruktury granicznej, poprawa przenikalności granicy, uproszczenie procedur wizowych, w tym zwiększenie liczby odpraw paszportowo-celnych oraz uruchomienie przejść granicznych małego i dużego ruchu),
- wielopłaszczyznowa współpraca transgraniczna na poziomie lokalnym, w tym zwiększanie wymiany gospodarczej, wspólne projekty dotyczące lokalnej infrastruktury oraz ochrony i wykorzystania dla turystyki potencjału środowiska przyrodniczego, wspólnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwój transgranicznego systemu usług publicznych,
- rozwój zasobów ludzkich i kapitału społecznego – wspomaganie współpracy w zakresie podnoszenia wiedzy na temat położonych po obu stronach granicy terytoriach i rozwoju edukacji, w tym nauki języków obcych,

Kwestie dotyczące obszarów przygranicznych oraz współpracy terytorialnej porusza też *Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 roku* zgodnie, z którą należy podejmować działania polegające na:

- 1) udrożnieniu powiązań z krajami sąsiadującymi z Polską Wschodnią,

- 2) zacieśnieniu współpracy wewnątrz Polski Wschodniej oraz stymulowaniu podejmowania wspólnych przedsięwzięć,
- 3) realizacji polityki w zakresie rozwijania przejść granicznych w układzie ilościowym, jakościowym oraz uzgodnionych wzajemnie standardów po obydwu stronach granicy,
- 4) rozwijaniu współpracy transgranicznej w regionach Polski Wschodniej,
- 5) wykorzystaniu instrumentów europejskich dotyczących dobrego sąsiedztwa,
- 6) wspieraniu rozwoju regionalnego wzdłuż granicy z Ukrainą, Białorusią i Federacją Rosyjską.

Priorytetowe znaczenie w dokumencie strategicznym pt. **Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa** mają obszary peryferyjne, położone wzdłuż wschodniej. W ramach *Celu szczegółowego 1*, Priorytet 1.3. kumuluje w sobie istotę rozwoju w Polsce. Rozwój przedsiębiorczości i tworzenie miejsc pracy na wsi i to nie tylko w sferze otoczenia rolnictwa, leśnictwa i rybactwa, a znacznie szerzej, także w innych obszarach działalności gospodarczej, a także rozwój związków kooperacyjnych z przemysłem to wyzwanie dotyczące obszarów wiejskich w całym kraju. Dotyczy to w szczególności terenów położonych głównie na prawym brzegu Wisły, jak również gmin o wysokim poziomie bezrobocia, najczęściej rolniczych, położonych w znacznej odległości od rozwiniętych obszarów miejskich oraz na obszarach rozdrobnionego rolnictwa, gdzie potrzeba uzupełniania niezadawalających dochodów uzyskiwanych z produkcji rolniczej jest największa, tj. na Podlasiu.

W ramach *Celu szczegółowego 2* za najważniejsze i równoważne, tak w sensie warunków życia, w aspekcie terytorialno-przestrzennym, jak i w gospodarczym, należy uznać priorytety 2.1. 2.2., i 2.3., które mogą stymulować rozwój obszarów wiejskich, a także podtrzymywać ich żywotność.

W ramach *Celu szczegółowego 3* szczególne znaczenie dla rozwoju wsi w wielu regionach kraju, przede wszystkim tzw. peryferyjnych (w sensie oddalenia od ośrodków miejskich mających rozwinięte funkcje gospodarcze) ma kierunek interwencji 3.1.2., przypisany do priorytetu 3.1., determinujący w szczególności podtrzymanie tkanki ludzkiej, a co za tym idzie podtrzymanie istnienia osadnictwa wiejskiego na tzw. ścianie wschodniej. Kierunki interwencji zawarte, w priorytecie 3.2. dotyczą całego kraju, z wyjątkiem kierunku interwencji 3.2.4., który ma wymiar przestrzenny w aspekcie badawczym, a nie lokalizacji ośrodków badawczych. Pozostałe kierunki interwencji powinny mieć zastosowanie we wszystkich województwach.

Cel szczegółowy 4, poza kierunkiem interwencji 4.3.4., mającym wyraźnie charakter polityczny, odnoszący się do działań na forum UE, czy WTO, dotyczy całego kraju.

Kierunek interwencji 4.3.2. ma największe znaczenie na terenach specjalizujących się w danym kierunku produkcji.

1. Warunkiem dla szybkiego rozwoju gospodarczego jest wspieranie współpracy transgranicznej w zakresie m.in. planowania przestrzennego, ochrony środowiska, rynku pracy, ochrony zdrowia, edukacji, kultury i sportu.
2. Aktywny udział samorządów gospodarczych i organizacji okołobiznesowych istniejących po obu stronach granicy wiąże się z podejmowaniem inicjatyw, które winny mieć na celu stworzenie silnych więzi społecznych pomiędzy mieszkańcami po obu stronach granicy.
3. Rozwój przedsiębiorczości oraz zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów pozwala na różnicowanie form aktywności gospodarczej oraz tworzenie dodatkowych źródeł dochodów. Analizowane obszary stanowią istotne potencjalne źródło zasobów pracy, ale cechuje je niski poziom dochodów, nieelastyczny rynek pracy, słaba dostępność komunikacyjna i transportowa stanowią zagrożenie wzrostu poziomu ubóstwa i pogłębienia różnic w spójności terytorialnej regionu oraz pogłębienie różnic w dynamice rozwoju.
4. Podejmowanie działań w kierunku lepszego i szerszego dostępu do usług publicznych oraz rozwój infrastruktury społecznej. Słabą stroną w kontekście jakości kapitału ludzkiego i zmian demograficznych pozostaje dostępność do usług opieki nad dziećmi i osobami starszymi oraz usług edukacyjnych i szkoleniowych (w szczególności w zakresie edukacji najmłodszych), która przekłada się na niekorzystną strukturę wykształcenia ludności wiejskiej. Infrastruktura sanitarna mimo dotychczasowych inwestycji nie zapewnia odpowiedniej jakości życia mieszkańcom.

5. Analizowany obszar cechuje niska świadomość mieszkańców w zakresie racjonalnego gospodarowania energią (korzystanie w większości z tradycyjnych jej źródeł i form). Nieracjonalność wynika z mniejszych zdolności ekonomicznych ludności wiejskiej oraz niskiego poziomu upowszechnienia i dostępności cenowej nowych technologicznie rozwiązań w zakresie energetyki, w tym w szczególności odnawialnych źródeł energii.
6. Poważną barierę w rozwoju przedsiębiorczości oraz mobilności ludzi stanowi niski poziom rozwoju infrastruktury transportowej.
7. O sytuacji społeczno-ekonomicznej mieszkańców decyduje sektor rolno-spożywczy, jest on znaczącym komponentem ogólnego potencjału gospodarczego regionu (głównie hodowla). Region cechują warunki do produkcji wysokiej jakości żywności. Istotne w tym kontekście jest zapewnienie stabilnej bazy surowcowej oraz efektywnych kanałów dystrybucji. W najbliższych latach spodziewana jest koncentracja produkcji i wielkości stad hodowlanych, jak też wzrost wymagań odnośnie zapewnienia dobrostanu zwierząt i konieczności realizacji zasad zrównoważonego rozwoju, a szczególnie ograniczenia emisji gazów cieplarnianych z produkcji zwierzęcej i nawozów naturalnych, co będzie miało wpływ na strukturę i liczbę zwierząt gospodarskich.
8. Niski poziom wykorzystywania technologii informacyjno-telekomunikacyjnych, mimo dynamicznego rozwoju branży usług ICT w Polsce. Brak umiejętności mieszkańców wsi w wykorzystaniu technologii ICT, co jest zjawiskiem dość powszechnym głównie na obszarach peryferyjnych oraz wśród osób gorzej wykształconych i starszych.
9. Zasoby kulturowe mają unikalny charakter i stanowią swego rodzaju dobra publiczne. Zachowały się one w sposób naturalny dzięki rolnictwu i jego tradycyjnym formom. Jest to związane z silnie istniejącym „kultem ziemi i przyrody”, odzwierciedlanym w różnego typu formach działalności na obszarach wiejskich.
10. Zagrożenia związane są z położeniem województwa i ruchem transgranicznym (wypadki drogowe, awarie techniczne środków transportu).

Bezpieczeństwo publiczne

Wnioski i dylematy wynikające z analizy dokumentów wyższego szczebla

Ze względu na znaczenie bezpieczeństwa stanowi obszar problemowy na poziomie centralnym jak również lokalnym. Analiza dokumentów na poziomie wyższego szczebla wykazała brak jednolitej definicji dotyczącej terminu bezpieczeństwa publicznego, definiowanego w ramach istniejących opracowań zarówno strategicznych jak i tych literaturowych. I tak jedną z definicji jest określenie bezpieczeństwa publicznego jako ogółu warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustroj i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, a także przed zjawiskami mogącymi zakłócić normalne funkcjonowanie obywateli, godzącymi w powszechnie przyjęte normy postępowania.

W świetle art. 5 Konstytucji RP bezpieczeństwo obywateli jest podstawowym zadaniem państwa. Społeczeństwo, w ramach utworzonego przez siebie państwa, powołało do życia wyspecjalizowane struktury administracji, odpowiedzialne za utrzymanie bezpieczeństwa i poczucia bezpieczeństwa na jego terytorium. Zagrożenia powinny być zwalczane tam, gdzie powstają, gdzie mają sprzyjające warunki do rozwoju, a najczęściej jest to tzw. **szczebel lokalny**. Problem kształtowania bezpieczeństwa - zarówno w ujęciu globalnym, jak i lokalnym - to problem współdziałania wielu podmiotów.

W aktach normatywnych zarówno rangi ustawowej, jak też w aktach prawnych niższego rzędu zakres bezpieczeństwa stale się zwiększa z uwagi na wzrastającą w świecie prawną, a także społeczną i polityczną rolę bezpieczeństwa publicznego. Z przepisów powszechnie obowiązujących prawa administracyjnego wynika, iż ochrona bezpieczeństwa publicznego w szerokim zakresie została powierzona samorządom terytorialnym.

Zgodnie ze „Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015” należy podjąć działania na rzecz zapobiegania i zmniejszania przestępczości, w tym gospodarczej jak również zapobiegać i łagodzić skutki katastrof naturalnych, technologicznych i tych spowodowanych działalnością człowieka. Strategia przewiduje zintensyfikowanie działań na rzecz poprawy infrastruktury wewnętrznej, usprawnienia funkcjonowa-

nia wymiaru sprawiedliwości, policji, systemu informowania o zagrożeniach, przygotowania odpowiednich kadr oraz prowadzenie działań prewencyjnych zapewniających poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz działania wspierające system ratownictwa. W dokumencie tym wskazuje się, że „przy współpracy z lokalnymi społecznościami należy dążyć do tworzenia efektywnych lokalnych systemów bezpieczeństwa oraz wspierać działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa lokalnego, w szczególności mając na celu ograniczenie najbardziej dokuczliwej dla obywateli przestępczości pospolitej”.

W ramach celów KSRR 2020 najistotniejszy z punktu widzenia obszaru bezpieczeństwa wydaje się być cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów, w ramach którego jednym z kierunków działań jest przeciwdziałanie i zapobieganie zagrożeniom i katastrofom naturalnym. Strategia obejmuje również takie obszary wyzwań jak: odpowiedź na zmiany klimatyczne i zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego czy ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych.

Zgodnie z „Priorytetami polityki zagranicznej na lata 2012-2016” zwiększenie bezpieczeństwa związane jest także z włączeniem sąsiadów w procesy modernizacji politycznej, gospodarczej i społecznej, promowane przez Unię Europejską. W dłuższym okresie, perspektywę integracyjną powinny też mieć kraje Partnerstwa Wschodniego.

Unia Europejska formułuje wyzwania i zagrożenia, jakie stoją przed krajami UE w ramach Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa z roku 2003 (*European Security Strategy – ESS*) i jej późniejszego uzupełnienia z 2008r. dotyczącego wdrażania ESS. Oba dokumenty mają charakter zewnętrzny i mają zbyt ogólny charakter aby wyciągać z nich wnioski na poziomie województwa. Strategia jednak formułuje obszary potencjalnych zagrożeń, między innymi takich jak cyberprzestrzeń, zmiany klimatu oraz bezpieczeństwo energetyczne. „Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej, Dążąc do europejskiego modelu bezpieczeństwa” z 2010r. będąca dokumentem już o charakterze wewnętrznym w szerszym stopniu określa dylematy i wyzwania stojące przed UE w zakresie bezpieczeństwa. Według dokumentu głównym czynnikiem gwarantującym wysoką jakość życia w społeczeństwie oraz ochronę naszej infrastruktury krytycznej jest zapobieganie wspólnym zagrożeniom i ich usuwanie. Dokument podkreśla nasilanie się takich zjawisk jak przestępczość poważna i zorganizowana, cyberprzestępczość, przestępczość transgraniczną, przemoc samą w sobie, klęski żywiołowe i antropogeniczne, wypadki drogowe. Na podstawie tych zagrożeń sformułowano strategiczne wytyczne i działania: szerokie i kompleksowe podejście do bezpieczeństwa wewnętrznego, zapewnienie skutecznego nadzoru demokratycznego i sądowego nad działaniami z zakresu bezpieczeństwa, prewencja i uprzedzanie wypadków: profilaktyka oparta na danych wywiadowczych, opracowanie kompleksowego modelu wymiany informacji, współpraca operacyjna, współpraca organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, Zintegrowane zarządzanie granicami, stawianie na innowacje i szkolenie, zewnętrzny wymiar bezpieczeństwa wewnętrznego a współpraca z państwami trzecim, elastyczne dostosowywanie się do przyszłych wyzwań

ANALIZA SWOT (Obszary wiejskie i przygraniczne)

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - Korzystne położenie geograficzne, w sieci europejskich korytarzy transportowych – 3 - Istniejące formy współpracy transgranicznej (samorządy, gminy, euroregiony) - 3 - Potencjał do rozwoju turystyki kwalifikowanej i zdrowotnej na wybranych obszarach-3 - Warunki do wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich -2 - Odpowiednie warunki do rozwoju produktów regionalnych i lokalnych (tradycje w produkcji rolnej) - 3 - Wysoki udział gospodarstw specjalistycznych w produkcji rolnej -2 - Baza surowcowa do produkcji rolnej (głównie hodowli)- 3 - rozwinięte przetwórstwo rolno-spożywcze i drzewne -3 - potencjał do produkcji wysokiej jakości rolno- 	<ul style="list-style-type: none"> - Niski poziom rozwoju infrastruktury technicznej i drogowej - 3 - ograniczona przepustowość przejść granicznych – 3 - wyludnianie się obszarów wiejskich -3 - ograniczony dostęp do usług publicznych-2 - późny wiek ekonomicznego usamodzielniania się osób młodych - 3 - Niska atrakcyjność inwestycyjna -3, - słaby potencjał ekonomiczny rozdrobnionych gospodarstw rolnych -2 - niski poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE) – 3 - niedopasowanie kierunków badań naukowych i kształcenia do gospodarki regionu - 3

spożywczej (w tym ekologicznej) – 3	
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – Priorytetowe traktowanie spójności terytorialnej i rozwoju regionów peryferyjnych przez Komisję Europejską, – 3 – Aktywizacja i rozwój gospodarczych inicjatyw lokalnych - 3 – promocja turystyki kwalifikowanej i zdrowotnej - 3 – rozwój produkcji i sieci sprzedaży produktów rolnej wysokiej jakości i tradycyjnych oraz organizacja grup procentów rolnych – 3 – rozwój sieciowych powiązań integracyjnych między przedsiębiorstwami, instytucjami doradczymi, naukowo-badawczymi oraz władzami lokalnymi i regionalnym -3 – Rozwój współpracy transgranicznej w sferze nauki, biznesu i samorządów -3 – Rozwój infrastruktury społecznej, technicznej i drogowej– 3 	<ul style="list-style-type: none"> – Problemy o charakterze politycznym utrudniające współpracę transgraniczną - 2 – Marginalizacja obszarów wiejskich - 3 – „Drenaż mózgów” -2 – Rosnący napływ tanich produktów, niskiej jakości powodujący spadek konkurencyjności producentów lokalnych – 2 – Ryzyko utraty walorów przyrodniczych do rozwoju turystyki kwalifikowanej i zdrowotnej-3 – Ograniczone możliwości pozyskiwania partnerów zagranicznych oraz trudności proceduralne w realizacji projektów finansowanych ze środków europejskich – 3

Mocne strony

1. Korzystne położenie geograficzne, w sieci europejskich korytarzy transportowych

Analizowany obszar jako najbardziej wysunięty na północny-wschód region Polski graniczy z dwoma państwami: Białorusią na wschodzie (260 km) i z Litwą na północy (104 km). Tędy odbywa się główny ruch tranzytowy z północy Europy, na jej południe i zachód. Region podlaski zajmuje szczególne miejsce w układzie przestrzennym polskim i międzynarodowym. Bezpośrednia granica z Litwą i Białorusią, a także bliskie położenie względem Ukrainy czy Rosji sprawia, iż układ powiązań komunikacyjnych, wspierających wymianę turystyczną i handlową, wpływa na kształt powiązań zewnętrznych województwa podlaskiego. Na obszarze województwa znajdują się dwie osie komunikacyjne drogowe,¹⁸ oraz jeden z czterech transeuropejskich korytarzy transportowych - I Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa. Istnienie europejskich korytarzy transportowych przebiegających przez teren województwa podlaskiego niewątpliwie wpływa pozytywnie na jego rozwój gospodarczy i turystyczny. Drogi i linie kolejowe w europejskich korytarzach transgranicznych objęte są priorytetem pomocowym Unii Europejskiej.

2. Istniejące formy współpracy transgranicznej (samorządy, gminy, euroregiony)

Współpraca gospodarcza z krajem sąsiadującym Białorusią jest inicjowana i koordynowana przez „Polsko – Białoruską Izbę Przemysłowo – Handlową” z siedzibą w Warszawie, a jej zasięgiem działania jest objęte również województwo podlaskie.

Współpraca transgraniczna samorządów w województwie przybiera formy: współpracy o charakterze międzynarodowym samorządów województw, współpracy miast powiatowych z zagranicznymi miastami partnerskimi, współpracy euroregionalnej czy współpracy związanej ze wspólną realizacją projektów partnerskich. Dystans geograficzny czy kulturowo-językowy nie stanowi bariery w rozwoju współpracy transgranicznej między polskimi białoruskimi czy litewskimi jednostkami administracji publicznej na szczeblu lokalnym i regionalnym.

¹⁸ Pierwsza z nich przebiega z północy (Suwałki) na południe (Siemiatycze) wzdłuż drogi krajowej nr 8 (Budzisko – przejście graniczne, Suwałki, Białystok) i drogi krajowej nr 19 (Białystok, Siemiatycze, Lublin). Druga oś komunikacyjna przebiega ze wschodu - droga krajowa nr 16 (Ogrodniczki – granica państwowa, Augustów) na zachód - droga krajowa nr 61 (Augustów, Grajewo, Łomża, Ostrów Mazowiecka).

Innym przejawem powiązań transgranicznych jednostek samorządu terytorialnego są powstające od pierwszej połowy lat 90-tych XX wieku na wschodnim pograniczu Polski struktury euroregionalne. Zaistniały jako płaszczyzny współpracy o charakterze społeczno-kulturalnym, w mniejszym stopniu - gospodarczym. Przyczyniły się do tworzenia korzystnego klimatu politycznego. Euroregiony są najbardziej rozwiniętą formą współpracy transgranicznej. Bariery w rozwoju współpracy euroregionalnej to w szczególności bariery prawne (odmienność regulacji i struktur administracyjnych), bariery gospodarcze (np. asymetria potencjałów gospodarczych i finansowych, dysproporcje w dostępie do środków pomocowych Unii Europejskiej).

Inna forma współpracy transgranicznej to typowa kooperacja instytucji w ramach wspólnie realizowanych projektów, dzięki którym budowane jest wzajemne zaufanie, powstaje możliwość lepszego poznania się i nawiązania kontaktów.

3. Potencjał do rozwoju turystyki kwalifikowanej i zdrowotnej na wybranych obszarach

Analizowany obszar to miejsce o ogromnych walorach krajobrazowych i środowiskowych. Znajduje się na terenie tak zwanych Zielonych Płuc Europy (ZPE), obejmuje też miejsca, które odgrywają ważną rolę w Europejskiej Sieci Środowiskowej NATURA 2000 (na obszarze przygranicznym zajmują one łącznie ponad 31 tys. km kw.).

Dzięki malowniczym krajobrazom i bogatemu dziedzictwu kulturowemu, pogranicze dysponuje korzystnymi warunkami do rozwoju turystyki różnych typów: ekoturystyki, turystyki zdrowotnej, rekreacyjnej czy pielgrzymkowej. Obszar posiada więc wszelkie atrybuty niezbędne dla rozwoju turystyki kwalifikowanej jak: turystyka piesza nizinna, turystyka kolarska, kajakowa, motorowa czy żeglarska. Przyroda obszaru pogranicza jest jedną z najlepiej zachowanych obszarów w kraju. Jest w dużym stopniu naturalna, a jej niezwykłość i unikatowość jest duża nawet w skali Europy. Znajdują się tu największe i unikatowe zasoby przyrodnicze, kompleksy leśne, rozległe zabagnione doliny rzek oraz liczne jeziora. Roślinność cechuje wysoki stopień naturalności i bioróżnorodności. Znajdują się tu cztery parki narodowe (Wigierski, Biebrzański, Białowiecki, Narwiański), 3 parki krajobrazowe (Suwalski, Łomżyński-Doliny Narwi oraz Park Puszczy Knyszyńskiej), 88 rezerwatów przyrody i 15 obszarów chronionego krajobrazu. Jest to obszar ekologicznie czystego terenu "Zielone Płuca Polski". Region należy uznać za odpowiedni dla rozwoju turystyki zdrowotnej – preferowanej szczególnie przez osoby starsze, chore, ale nie tylko. To miejsce na wspaniałą relaks w połączeniu z perspektywą zabiegów zdrowotnych. Region dysponuje potencjałem do powstania placówek uzdrowiskowych, które miałyby w swojej ofercie profesjonalną kadrę medyczną oraz kosmetyczną.

4. Warunki do wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich

Zatrudnienie pozarolnicze uważa się za najlepszą strategię przetrwania w obszarach marginalnych, peryferyjnych. Ujemna korelacja między lokalizacją w mniej faworyzowanych obszarach i dywersyfikacją taką jak agroturystyka i bezpośrednia sprzedaż została potwierdzona w badaniach brytyjskich.

Mieszkanie w regionie z niskim poziomem zaufania dzięki wysokiej percepcji przestępczości i społecznej niepewności ujemnie oddziałuje na prawdopodobieństwo wystąpienia dywersyfikacji rolnej. Z drugiej strony, poprzez przynależność do stowarzyszenia producentów albo innej wiejskiej sieci zwiększa się to prawdopodobieństwo. Niższy poziom społecznego kapitału może zniechęcić rolników do podjęcia inicjatyw przedsiębiorczych, których sukces jest wysoce zależny od działań zbiorowych. Jest to szczególnie związane z wprowadzeniem w życie strategii dywersyfikacji środowiskowej i strukturalnej.

5. Odpowiednie warunki do rozwoju produktów regionalnych i lokalnych (tradycje w produkcji rolnej)

Obszary wiejskie i transgraniczne województwa podlaskiego charakteryzują się niskim poziomem dochodów ludności oraz niskim poziomem procesów urbanizacyjnych oraz silne więzy rodzinne powodują, iż w regionie powstały warunki dla produkcji regionalnej i lokalnej. Produkty tradycyjne i regionalne funkcjonują w krajach unijnych jako specjalna i gwarantowana jakość i są własnością ogólnospołeczną na poziomie lokalnym lub regionalnym. Własnością społeczną w znaczeniu otwartą

dla każdego kto spełnia postawione przez samych producentów a często i handlowców wymogi, którzy jednocześnie deklarują chęć poddania się dobrowolnej kontroli zapisanej przez nich samych w opisie produktu. Własności społecznej gdyż produkt opiera się na historii, tradycji, czy specyfice miejsca, która jest własnością lokalną czy regionalną i jako taka nie może być przywłaszczona przez nikogo. Nie ma więc system produktów tradycyjnych regionalnych nic wspólnego z patentami, to system ochrony specyficznej jakości i marki. Wymaga on samo organizacji producentów w grupy kolektywnego działania w dobrze pojętym interesie własnym. Myślenia kategoriami regionu i produktu terytorialnego. Upowszechnianie wiedzy o tych produktach w polskim społeczeństwie, wśród potencjalnych producentów jak i konsumentów, jednostek i urzędów kontrolnych to ogromnie ważna rola samorządu gospodarczego. Region posiada ogromne potencjalne możliwości wytwarzania takich produktów ze względu na tradycyjne rolnictwo, rodzinne gospodarstwa rolne, dużą ilość siły roboczej na obszarach wiejskich, czyste środowisko naturalne i ogromne bogate, zróżnicowane dziedzictwo kulturowe. Przeszkody to brak tradycji wytwarzania przez rolnika produktu w miejscu surowca. Brak tradycji sprzedaży bezpośredniej rynkowych produktów wysoko przetwarzanych na dużą skalę. Brak firm zakładanych przez producentów rolnych w celu przetwarzania w tradycyjny sposób surowca przez nich produkowanego. Pozwala to zachować jego unikalne walory i zatrzymać należyty zysk, przez eliminację pośredników. Gwarantujący to pokrycie większych kosztów wytwarzania i satysfakcjonującą dochodowość produkcji żywności. Działania zmierzające do zmiany obecnej sytuacji na bliższą rozwiązań funkcjonujących w innych krajach europejskich to podstawowe zadanie powstałego samorządu gospodarczego zrzeszającego zarówno tych którzy takie produkty już wytwarzają jak i tych którzy dopiero się do tego przygotowują.

6. Wysoki udział gospodarstw specjalistycznych w produkcji rolnej

Typy rolnicze:

- gospodarstwa specjalistyczne: specjalizujące się w uprawach polowych, specjalizujące się w uprawach ogrodniczych, specjalizujące się w uprawach trwałych, specjalizujące się w chowie zwierząt żywnych w systemie wypasowym, specjalizujące się w chowie zwierząt żywnych paszami treściwymi,
- gospodarstwa mieszane: różne uprawy, różne zwierzęta, różne uprawy i zwierzęta, łącznie.
- gospodarstwa niesklasyfikowane.

W województwie podlaskim przeważają gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywnych w systemie wypasowym – 30% (pierwsze miejsce w kraju) i uprawach polowych 22,0%. Specjalizacja gospodarstw jest powiązana ze strukturą gruntów w województwie, w której przeważają państwa.¹⁹

7. Baza surowcowa do produkcji rolnej (głównie hodowli)

Województwo podlaskie jest liderem w przetwórstwie mleka, mięsa, drobiu, zbóż, oraz produkcji piwa. Podlaskie mleczarnie należą do największych i najnowocześniejszych w Polsce.

Powierzchnia gruntów ogółem w województwie podlaskim wynosiła 350,3 tys. ha. Użytki rolne stanowiły 57,6 % ogólnej powierzchni, lasy i grunty leśne 32,2 %, a pozostałe grunty 10,2 % według danych GUS. Struktura ta nie odbiegała znacząco od średniej krajowej.

W województwie w 2009 r. na 100 ha użytków rolnych przypadało 66 szt. bydła, co było największą wartością, przy średniej krajowej 32,9 szt. ; pogłowie trzody chlewnej wynosiło 80,6 szt. przy średniej 105,6 szt.

8. Rozwinięte przetwórstwo rolno-spożywcze i drzewne

Głównym i dominującym działem gospodarki województwa podlaskiego jest rolnictwo, którego atutem jest to, iż jest równomiernie rozmieszczone w stosunku do bazy surowcowej. Na przestrzeni ostatnich lat wiele zainwestowano środków finansowych w infrastrukturę techniczną na wsi, co

¹⁹ Krakowiak-Bal A., *Pozarolnicza działalność gospodarcza polskich gospodarstwach rolniczych na tle gospodarstw z krajów UE*, Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich Nr 5/2009

znacznie przyczyniło się do zwiększenia możliwości rozwojowych. W województwie podlaskim działa kilkadziesiąt zakładów zajmujących się przetwórstwem mleka, mięsa, drobiu, zbóż, oraz produkcji piwa. Podlaskie mleczarnie należą do największych i najnowocześniejszych w Polsce. Drugą ważną gałęzią gospodarki jest przemysł drzewny. Z tego regionu pochodzi znaczna część krajowej produkcji parkietów, mebli, stolarki, elementów konstrukcyjnych domów.²⁰ Potwierdzają to także badania WUP Białystok z serii Analiza kluczowych sektorów województwa podlaskiego - Sektor producentów wyrobów z drewna i mebli oraz Sektor spożywczy.

Analizując przeciętne zatrudnienie w przemyśle przetwórczym, w województwie podlaskim należy zwrócić uwagę na bardzo duży udział zatrudnionych w dziale produkcji artykułów spożywczych i napojów sięgający – 31,4% (28,13% w przemyśle ogółem- dane za 2004). Dane te wskazują, że rozwój województwa podlaskiego musi uwzględniać dynamikę przemysłu przetwórstwa rolno-spożywczego ściśle zintegrowanego z rolnictwem.

Z kolei przetwórstwo drzewne również dysponuje dużym potencjałem, jednak dotyczy on głównie zasobów. Niestety procesy przedsiębiorczości w przetwórstwie drzewnym są nieco ograniczone ze względu na status ochronny wielu obszarów leśnych. Jednak stworzenie warunków do nie inwazyjnej produkcji leśnej pozwoli wykorzystać znaczące zasoby regionalne.

9. Potencjał do produkcji wysokiej jakości rolno-spożywczej (w tym ekologicznej)

Województwo podlaskie należy do regionu Zielnych Płuc Polski, co pozwala na wytwarzanie towarów o wysokiej jakości rolno-spożywczej. Najnowsze dane wskazują, że rolnictwo ekologiczne w województwie podlaskim stale się rozwija, o czym świadczyć może ciągle zwiększająca się liczba gospodarstw ekologicznych. Dla porównania, w 2011 roku liczba gospodarstw ekologicznych wynosiła 2449 i było to o około 20 % więcej niż w roku 2010 (2040 sztuk).

Łączna powierzchnia ekologicznych użytków rolnych wynosi 52 065,94 ha, w tym 21 925,32 ha stanowi powierzchnię ekologicznych użytków rolnych będącą w trakcie okresu konwersji [wg stanu na 31 grudnia 2011 r.]. Przetwórstwo ekologiczne może być szczególnie atrakcyjne dla małych i średnich firm, często rodzinnych. Działalność ekologiczna może być także dodatkowym źródłem dochodów dla rolników ekologicznych. Konieczne jest jednak ułatwienie działalności produkcyjnej i handlowej poprzez złagodzenie przepisów sanitarnych oraz weterynaryjnych. Takie rozwiązania funkcjonują w wielu krajach Europy Zachodniej. Ostatnie lata w rozwoju rolnictwa ekologicznego w województwie podlaskim charakteryzują się stałą dynamiką wzrostu, zarówno liczby gospodarstw ekologicznych, liczby przetwórczy (wzrost z 5 w 2009r do 6 w 2010r), jak i powierzchni upraw będących w systemie rolnictwa ekologicznego (wzrost z 30995,39ha w 2009r do 52 065,94 ha w 2011,). Rozwój sektora rolnictwa ekologicznego znajduje również odzwierciedlenie w liczbie upoważnionych jednostek certyfikujących odpowiedzialnych za kontrole ww. podmiotów.

Słabe strony

1. Niski poziom rozwoju infrastruktury technicznej i drogowej

Wiele wsi i mniejszych miejscowości regionu nie jest wyposażona w systemy kanalizacji i oczyszczania ścieków. Obserwuje się brak także nowoczesnych systemów zbierania, składowania i recyklingu odpadów. Obszar charakteryzuje się wysokim zagrożeniem pożarowym oraz powodziowym ze względu na niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę przeciwpowodziową. Istniejąca infrastruktura wymaga rozbudowy i unowocześnienia. Poprawy wymaga świadomość ekologiczna mieszkańców pogranicza. Ze względu na charakterystykę geograficzną (położenie transgraniczne kompleksów leśnych, rzek i obszarów chronionych), wyzwania w zakresie ochrony przyrody wymagają współpracy transgranicznej. System transportowy województwa podlaskiego powinien zaspokajać potrzeby transportowe gospodarki regionu, potrzeby przewozowe ludności oraz umożliwiać dogodny tranzyt osób i rzeczy pomiędzy sąsiednimi regionami i państwami przy jednoczesnym zachowaniu unikalnych walorów przyrodniczych i historycznych Podlasia.

²⁰ Podlaskie: Na drodze do innowacji , 2011/10/11, dostępne na: <http://www.pi.gov.pl/>

2. Ograniczona przepustowość przejść granicznych

O przepustowości przejść granicznych w regionie decydują: rzeczywisty stan infrastruktury transportowej, infrastruktura specyficzna (przejścia graniczne, terminale itp.), ograniczenia instytucjonalne obligatoryjne (reżim granicy, regulacje Schengen, ograniczenia w przewozie towarów objętych akcyzą) czy ograniczenia instytucjonalne nie obligatoryjne (organizacja odpraw, obsada etatowa, rozporządzenia wewnętrzne). Utrzymywanie jak największej przepustowości przejść granicznych jest priorytetem działania Służby Celnej. W ostatnich latach zwiększa się ilość przewozów międzynarodowych dokonywanych przez przejścia graniczne usytuowane na granicy polsko-białoruskiej. Szczególne nasilenie ruchu odnotowano w I kwartale 2012 r. - w Oddziale Celnym Drogowym w Kuźnicy nastąpił wzrost o 19%, a w Oddziale Celnym w Bobrownikach o 34% ilości odprawionych pojazdów ciężarowych w kierunku wywozowym w porównaniu do analogicznego okresu w roku 2011 r. Jednocześnie pomimo przeprowadzonej rozbudowy i modernizacji ww. przejść granicznych wskazać należy na niedostosowanie infrastruktury drogowej po stronie białoruskiej do infrastruktury strony polskiej.²¹ Przepustowość w przejściach granicznych w Kuźnicy i Bobrownikach jest uzależniona od przepustowości przejścia po stronie RB i w chwili obecnej strona białoruska przy wzmożonym ruchu nie zapewnia systematyczności odbierania wszystkich odprawionych samochodów przez polskie służby celne i graniczne. W związku z powyższym zainicjowano prawne uregulowanie organizacji ruchu pojazdów na drogach wewnętrznych i miejscach postojowych na terminalu wywozowym drogowego przejścia granicznego w Kuźnicy.²² W celu zapobiegania wystąpieniu zakłóceń w płynności ruchu towarowego i osobowego w drogowych przejściach granicznych prowadzone są działania dotyczące uruchamiania systemu wczesnego ostrzegania o zaistnieniu sytuacji nadzwyczajnej, przesunięcia funkcjonariuszy z innych stanowisk pracy, utrzymywanie stałych kontaktów ze stroną białoruską, prowadzenie serwisu internetowego, uruchamiania tablic świetlnych, informujących o kolejności wyjazdu samochodów z miejsc postojowych w celu wyjazdu za granicę, przekazywania komunikatów ustnych przy wykorzystaniu radia CB.²³

3. Wyludnianie się obszarów wiejskich

W regionie podlaskim występuje ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały, sięgające – 1,3 na 1000 ludności. Od roku 2003 do 2009 wskaźnik ten wykazywał tendencję wzrostową i należy do jednych z najwyższych w kraju. Sytuacja taka ma miejsce ze względu na niski poziom wykształcenia mieszkańców oraz najniższy wskaźnik przeciętnego wynagrodzenia w regionie na tle kraju. Migracje mają miejsce w obrębie migracji wewnątrz kraju, do aglomeracji (-1,3) natomiast migracje zagraniczne oscylują wokół (-0,1) w roku 2009.

Znaczna depopulacja wsi spodziewana jest w województwach podlaskim (spadek o 14,8%), lubelskim (spadek o 10,5%), opolskim (spadek o 10,0%), świętokrzyskim (spadek o 8,7%) oraz warmińsko-mazurskim (spadek o 8,6%). Najwyższy wskaźnik obciążenia demograficznego w 2035 r. na obszarach wiejskich ma dotyczyć województw podlaskiego (77) oraz lubelskiego, łódzkiego i świętokrzyskiego (po 74), zaś najniższy – dolnośląskiego (67) oraz pomorskiego i wielkopolskiego (po 68). Największy udział ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym ma charakteryzować województwa podlaskie (50) oraz opolskie, śląskie i świętokrzyskie (po 48).²⁴

4. Ograniczony dostęp do usług publicznych

²¹ Raport z analizy porównawczej drogowych przejść granicznych położonych na polsko-białoruskiej granicy, 2008

²² Przygotowany w tym zakresie projekt rozporządzenia wojewody podlaskiego jest obecnie konsultowany z Podlaskim Oddziałem Straży Granicznej, a następnie zostanie skierowany do wojewody podlaskiego jako właściwego do uregulowania prawnego powyższego zagadnienia na podstawie art. 60 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej województwa (Dz. U. Nr 31, poz. 206, z późn. zm.).

²³ www.granica.gov.pl

²⁴ Obszary Wiejskie w Polsce w 2010, GUS, Warszawa 2011

W układzie terytorialnym na obszarach wiejskich, w roku szkolnym 2009/10, największą liczbę dzieci uczęszczających do placówek przedszkolnych odnotowano w województwach małopolskim, wielkopolskim oraz w mazowieckim (łącznie 112,3 tys., tj. 37,3% przedszkolaków na wsi), natomiast najmniejszą w podlaskim (6,4 tys.). Można zauważyć, że w ciągu sześciu lat, we wszystkich województwach znacznie zmniejszyła się liczba uczniów szkół podstawowych, najbardziej w województwie podlaskim, tj. o 30,0%. Najmniej bibliotek i punktów bibliotecznych było w województwie podlaskim (194) i lubuskim (235), gdzie w podlaskim również odnotowano najniższy wskaźnik czytelników na 1000 ludności (88). Infrastruktura społeczna na obszarach wiejskich w 2009 r. nadal pozostawała słabo rozwinięta, jak i niedostosowana do istniejących potrzeb, zarówno w przypadku placówek edukacyjnych, kulturalnych, służby zdrowia, jak i turystycznych. Mieszkańcy wsi mieli mniejszy dostęp do placówek kulturalnych, placówek służby zdrowia, jak i porad specjalistycznych. Ponadto uczestnictwo dzieci wiejskich w edukacji przedszkolnej było mniejsze niż dzieci miejskich. Często wybór szkoły gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej był uzależniony od sieci szkół w najbliższej okolicy oraz możliwości dojazdu lub zamieszkania w internacie. Można zauważyć znaczne zróżnicowanie regionalne w zakresie rozwoju infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich, a najniższym poziomem jej rozwoju charakteryzowały się województwa północno- -wschodniej Polski.²⁵

5. Późny wiek ekonomicznego usamodzielniania się osób młodych

Na podstawie badań jakościowych w projekcie Innowacje 50+ - Aktywność zawodowa na obszarach wiejskich, w opinii respondentów, aktywność zawodowa przejawia się przede wszystkim w pracy w gospodarstwie rolnym. Rolnicy często przekazują swoje gospodarstwo odchodząc formalnie na emeryturę strukturalną, jednakże faktycznie nadal sprawują funkcję głównego gospodarza. Osoba przekazująca gospodarstwo pozostaje nadal aktywna i niejako nadal zarządza tym gospodarstwem. W opinii respondentów wynikać to może między innymi z tradycji wspólnego wielopokoleniowego mieszkania i pracy w gospodarstwie rolnym, gdzie nie szuka się nowego miejsca zamieszkania i pracy, ale nawet ze względów ekonomicznych pozostaje się z rodzicami. W związku z czym młodzi ludzie bardzo często późno się usamodzielniają.

6. Niska atrakcyjność inwestycyjna

Według danych IBnGR (Atrakcyjność Inwestycyjna Województw i Podregionów Polski 2011), województwo podlaskie należy do regionów o najniższej atrakcyjności inwestycyjnej. Do 2010 r. podlaskie odnotowało najmniejszy udział w napływie BIZ do Polski (w pobliżu 1 % ogólnej wartości BIZ w Polsce, co daje wartość około 106 mln euro rocznie w latach 2007-2010).

7. Słaby potencjał ekonomiczny rozdrobnionych gospodarstw rolnych

Średni potencjał ekonomiczny gospodarstw rolnych w regionie wynosił od 4 do 6 ESU (4800 – < 7200 Euro).²⁶ W województwie podlaskim w 2005r. przeważały gospodarstwa rolne o I klasie ekonomicznej – 51%, oraz o II klasie ekonomicznej (13,9%). Tylko 23 gospodarstwa zaliczono do X klasy ekonomicznej. Dobrą pozycję zajmuje województwo w zakresie klasyfikacji wielkości ekonomicznej w poszczególnych grupach tzn. począwszy od klasy IV do VII udział gospodarstw rolnych w tych klasach w stosunku do ogółu w kraju plasuje województwo na 3 miejscu. Sumując klasy wielkości ekonomicznej do 8 ESU, od 8 do 40 ESU i powyżej 40 ESU w województwie podlaskim w 2007r. nadal zauważa się korzystną tendencję w udziale procentowym liczby gospodarstw w klasie średniej – także 3 miejsce.

8. Niski poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE)

Możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii mając na względzie potencjał w regionie przekraczają pięciokrotność rzeczywistego wykorzystywania tych źródeł. Jest to dowód na to, iż w dalszym stopniu pomimo potencjału charakteryzującego województwo, nie obserwuje się skłonności jego mieszkańców do większej eksploatacji odnawialnych źródeł.

²⁵ Ibidem

²⁶ Charakterystyka gospodarstw rolnych w roku 2007, GUS, Warszawa 2008

9. Niedopasowanie kierunków badań naukowych i kształcenia do gospodarki regionu

W województwie podlaskim uczelnie tylko w niewielkim stopniu kształcą kadry oraz prowadzą badania na potrzeby kluczowych sektorów gospodarki regionalnej (przetwórstwo rolno spożywcze, przemysł drzewny). Powoduje to, że przedsiębiorstwa poszukują możliwości współpracy badawczej oraz transferu wiedzy i technologii poza granicami województwa.

Szanse

1. Priorytetowe traktowanie spójności terytorialnej i rozwoju regionów peryferyjnych przez Komisję Europejską

W roku 2011 Komisja Europejska opublikowała dokument dotyczący pakietu legislacyjnego ustanawiającego ramy polityki spójności na lata 2014-2020. Nowa propozycja ma na celu wzmocnienie strategicznego wymiaru polityki spójności poprzez jej połączenie z długofalowymi celami strategii „Europa 2020”. Jako najważniejsze zmiany w podejściu do wdrażania polityki spójności w latach 2014-2020 dotyczą: koncentracji dostępnych środków na mniejszej liczbie priorytetów, położenia większego nacisku na osiągnięte wyniki, regularnego monitorowania postępów w osiąganiu uzgodnionych celów oraz uproszczenia procesu realizacji. Wśród aktów prawnych regulujących zasady wdrażania polityki spójności w okresie programowania 2014-2020 znalazły się również wersje dwóch rozporządzeń dotyczących Europejskiej Współpracy Terytorialnej: Projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie przepisów szczegółowych dotyczących wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach celu „Europejska współpraca terytorialna” (zwane dalej „rozporządzeniem EWT”) oraz Projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 1082/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie europejskiego ugrupowania współpracy terytorialnej (EUWT) w celu doprecyzowania, uproszczenia i usprawnienia procesu tworzenia takich ugrupowań oraz ich funkcjonowania (zwane dalej „nowelizacją rozporządzenia EUWT”). Zgodnie z aktualną propozycją, na realizację programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej w okresie programowania 2014-2020 planowane jest przeznaczyć około 11,7 mld EUR. Jest to większa kwota środków o około 3 mld EUR w stosunku do dotychczasowego budżetu EWT. Niewątpliwie inicjatywa Europejska Współpraca Terytorialna w okresie programowania 2014-2020 ogromną stanowi szansą rozwoju transgranicznych regionów funkcjonalnych.

2. Aktywizacja i rozwój gospodarczych inicjatyw lokalnych oraz tworzenie grup producenckich

Lokalne Grupy Działania są liderami lokalnego rozwoju. Ich głównym zadaniem jest podejmowanie działań na rzecz rozwoju i promocji regionu. LGD odgrywają znaczącą rolę w promowaniu standardów z zakresu ochrony środowiska, zapobieganiu wykluczeniu społecznemu i tworzeniu miejsc pracy na obszarach wiejskich. Dlatego działania podejmowane przez społeczności lokalne przyczynią się również do zwiększenia regionalnej, krajowej i europejskiej spójności społeczno-gospodarczej.

Podlaskie wsie na aktywizację i odnowę otrzymały 53,1 mln zł z UE od 2007 r. za pośrednictwem 16 Lokalnych Grup Działania – [dane Urzędu Marszałkowskiego w Białymstoku]. W ramach czwartej osi Leader w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich zostanie przeznaczony dodatkowo 45,1 mln zł (do 2013 roku) na odnowę, rozwój, aktywizację oraz inicjatywy dotyczące współpracy na wsi.

3. Promocja turystyki kwalifikowanej i zdrowotnej

W ostatnich latach odnotowuje się szybki proces starzenia się ludności kraju. O ile w 2000 r. liczba osób w wieku poprodukcyjnym wynosiła 5 660,1 tys., co stanowiło 14,8% ogółu populacji, to w 2007 r. liczba osób z przedmiotowej grupy wiekowej wyniosła już 6 082,5 tys., co dawało odsetek 16,0% w relacji do całkowitej liczby ludności kraju. Przewiduje się, iż w perspektywie roku 2035 udział osób w wieku poprodukcyjnym będzie wynosił 26,7%, co oznacza jego wzrost o prawie 12,0% w porównaniu do roku 2000. Zjawisko to przybiera na sile również w Polsce, włączając w to województwo podlaskie.

W województwie podlaskim wg GUS liczba osób w wieku poprodukcyjnym zgodnie ze stanem na dzień 31 XII 2007 r. wynosiła 202,6 tys., co stanowiło niemal 17,0% ogółu ludności regionu.²⁷

Wydłużająca się średnia długości życia powoduje, iż następuje wzrost zapotrzebowania na szereg usług charakterystycznych dla wieku podeszłego, w tym usług rehabilitacyjnych. Zwiększająca się skala emigracji zarobkowych, zanik tradycyjnej wielopokoleniowej rodziny wiejskiej – to dodatkowe czynniki wymuszające wzrost zainteresowania kwestią opieki nad przedstawicielami starszego pokolenia. Praktyki w skali światowej wskazują na zapotrzebowanie na następujące formy usług dzienny szpital geriatryczny, hospitalizację domową, programy opieki kompleksowej dla ludzi w wieku podeszłym, ośrodki opieki przejściowej.²⁸ Promocja działań z obszaru turystyki zdrowotnej czy kwalifikowanej może przybrać następujące formy: tworzenie pozytywnego wizerunku turystycznego regionu Podlasia w oparciu o atrakcyjność regionu, bogatą tradycję i różnorodność kulturową, wykształcone kadry czy gościnność mieszkańców; wspieranie lokalnych inicjatyw mających na celu poszerzenie oferty turystycznej regionu. Powyższe działania mogą być realizowane przy pomocy narzędzi takich jak: wystawy, konkursy, plenery, spotkania, festyny, targi turystyczne, konkursy, wizyty studyjne dla dziennikarzy i touroperatorów krajowych i zagranicznych, seminaria, szkolenia, konferencje, warsztaty, Internet – portal regionalny, imprezy promocyjne, współpraca z mediami czy jednostkami administracji rządowej i samorządowej organizacjami i stowarzyszeniami oraz branżą turystyczną oraz współpraca z regionami partnerskimi. etc.

4. Rozwój produkcji i sieci sprzedaży produktów rolnych wysokiej jakości i tradycyjnych

Produkty regionalne i tradycyjne są ważnym źródłem dochodu dla producentów, poszukiwane przez konsumentów, atrakcyjne dla turystów, sprzyjające ochronie środowiska. Produkty wytwarzane tradycyjnymi metodami bez użycia różnego rodzaju „polepszaczy”, według starych receptur pielęgnowanych przez regionalne i lokalne społeczności, uważane są nie tylko za produkty najzdrowsze i najsmaczniejsze, ale także nieodłączną część dziedzictwa kulturowego i historycznego regionu. Dla twórców takich produktów kultywowanie tradycji jest powodem do dumy i źródłem uznania.

W krajach rozwiniętych konkurencja na rynkach rolno-spożywczych w coraz większym stopniu rozgrywa się w kategoriach „jakość cena” i wydaje się, że w interesie producentów jest wyjście jak najwcześniej naprzeciw tej tendencji.

Ze względu na niewielkie rozmiary produkcji oraz wysokie koszty dystrybucji istnieje konieczność tworzenia grup producenckich. W województwie podlaskim liczba produktów tego typu jest znacząca, dlatego grupy producenckie łatwiej mogłyby poszerzyć rynek zbytu oraz stworzyć lepsze warunki cenowe.

5. Rozwój sieciowych powiązań integracyjnych między przedsiębiorstwami, instytucjami doradczymi, naukowo-badawczymi oraz władzami lokalnymi i regionalnym

System finansowania obszaru nauki w regionie nie odpowiada potrzebom gospodarki opartej na wiedzy. W porównaniu do sytuacji w UE, podlaski sektor naukowo-badawczy w zbyt małym stopniu współpracuje z gospodarką, niewielki jest zakres komercjalizacji badań. W analizowanym obszarze konieczne jest lepsze wykorzystanie stosunkowo dużego potencjału naukowo-badawczego. Liczne i na dobrym poziomie uczelnie wyższe mogą stać się dobrym zapleczem dla efektywnego systemu innowacyjnego, działającego według koncepcji *triple helix* (współpraca biznesu, nauki i administracji publicznej).

Dodatkowo, procesy te muszą mieć wsparcie finansowe i instytucjonalne organów samorządowych, które mogłyby określać warunki i kierunki współpracy.

6. Rozwój współpracy transgranicznej w sferze nauki, biznesu i samorządów

²⁷ Analiza gospodarczych obszarów wzrostu innowacji województwa podlaskiego, Sektor Rehabilitacji Geriatrycznej, Podlaskie Obserwatorium Rynku Pracy i Prognoz Gospodarczych, Białystok 2009

²⁸ Ibidem

Współpraca transgraniczna nabiera ważnego znaczenia dla rozwoju ekonomicznego i społecznego. W obecnych warunkach rozszerzenia UE, zwiększa się znaczenie skoordynowanego, wspólnego rozwoju Polski i krajów wschodnich. Rozszerzenie transgranicznej współpracy otwiera bowiem nowe możliwości aktywizacji działań gospodarczych na terenach peryferyjnych i sprzyja podnoszeniu ich konkurencyjności drogą zjednoczenia wysiłków i mobilizacji przyrodniczo-zasobowego potencjału sąsiedzkich terenów. Współczesny paradygmat polityki regionalnej UE warunkuje jednocześnie konieczność opracowania wspólnych koncepcji rozwoju terytorialnego transgranicznych regionów Europy poprzez formowanie odpowiednich mechanizmów, ich instytucjonalnego i finansowego zabezpieczenia. Województwo podlaskie posiada niepowtarzalną szansę prowadzenia polityki transgranicznej i uzyskiwania ze tego tytułu korzyści ekonomicznych i społecznych.

7. Rozwój infrastruktury społecznej, technicznej i drogowej

Wciąż istnieje konieczność wsparcia wiejskich i przygranicznych obszarów województwa, w których środki finansowe mogą być skierowane na budowę, rozbudowę i modernizację przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych oraz szkół wyższych prowadzących działalność dydaktyczną (np. pomieszczenia dydaktyczne, biblioteki, laboratoria, wyposażenie oraz inne obiekty służące prowadzeniu działalności naukowej i badawczej, przyszkolne obiekty sportowe). Stworzy to możliwość wzrostu poziomu kapitału społecznego.

Podobnie należy postępować w dziedzinie opieki zdrowotnej, co pozwoli na łatwiejszy dostęp do usług medycznych, podnosząc ich standard oraz rozszerzając możliwości diagnostyczne i terapeutyczne ośrodków medycznych.

Ważne są też działania mające na celu ochronę i konserwację obiektów dziedzictwa kulturowego, konserwację zabytków ruchomych, księgozbiorów, archiwów.

Z kolei infrastruktura drogowa pozwoli na zwiększenie dostępności terytorialnej i wzrost szans na uzyskanie wyższej spójności wewnętrznej województwa.

Zagrożenia

1. Problemy o charakterze politycznym utrudniające współpracę transgraniczną

Sytuacja polityczna na Białorusi stwarza zagrożenia w swobodzie prowadzenia działalności podmiotów gospodarczych i instytucji. Jednym z najważniejszych i co ważne, w miarę prostych działań, które mogłyby realnie przyspieszyć transformację ustrojową na Białorusi jest maksymalne uproszczenie formalności wizowych dla obywateli Białorusi planujących podróż do Polski. Chodzi tu zarówno o jednostronne zniesienie wymogu przedstawiania zaproszeń w przypadku ubiegania się o polskie wize krajowe, jak i dążenie do zniesienia bardzo wysokich opłat za ogólnoeuropejskie wize Schengen. Rozwiązanie to niesie także bardzo konkretne korzyści ekonomiczne dla Polski – po wprowadzeniu traktatu z Schengen w tzw. ścianie wschodniej zniknęło dziesiątki tysięcy miejsc pracy związanych z handlem i usługami dla przybyszów ze Wschodu. Rozwiązanie problemów wizowych dałoby możliwość na odbudowanie przygranicznego handlu.

2. Marginalizacja obszarów wiejskich

Szczególnym typem terytorium zagrożonym marginalizacją są zapóźnione obszary wiejskie o najbardziej niekorzystnych wskaźnikach rozwoju społeczno-gospodarczego i najniższym poziomie dostępu mieszkańców do usług i dóbr warunkujących możliwości rozwojowe.

Charakteryzuje je wysoki poziom zatrudnienia w rolnictwie, niski poziom rozwoju przedsiębiorczości, duży odsetek osób o niskim poziomie wykształcenia i niskich kwalifikacjach zawodowych, niski poziom dochodów budżetów lokalnych, a w efekcie niski poziom inwestycji oraz niski poziom wyposażenia infrastrukturalnego. Dodatkowo, na tych obszarach występować może zjawisko depopulacji i defeminizacji. Są one często zbyt odległe i słabo skomunikowane z ośrodkami miejskimi. Brak działań w zakresie wsparcia obszarów wiejskich może spowodować pogłębienie marginalizacji i pogorszenie spójności wewnętrznej województwa.

3. Drenaż mózgów

Istnieje zagrożenie dalszego postępujących procesów migracyjnych osób młodych i wykształconych do ośrodków w kraju i za granicą, wykazujących wyższą dynamikę rozwoju i postrzeganych jako atrakcyjniejsze, pod względem jakości życia i możliwości zatokowania i otrzymywania większych dochodów. Co ważne bardzo duża część wyjeżdżających nie wykazuje zainteresowania powrotem (ponad 60%). Będzie to osłabiać potencjał ludzki oraz wartość kapitału społecznego obszarów.

4. Rosnący napływ tanich produktów, niskiej jakości powodujący spadek konkurencyjności producentów lokalnych

Procesy globalizacyjne oraz dynamiczny rozwój państw o bardzo niskich kosztach pracy oraz niskiej jakości wytwarzanej produkcji, stały się głównymi czynnikami napływu produktów tanich, posiadających niską jakość lecz wysoko konkurencyjnych cenowo. Lokalni producenci dysponujący często potencjałem i wytwarzający dobrej jakości produkty stają się niekonkurencyjni i często zmuszeni są do rezygnacji z prowadzenia działalności gospodarczej. Konsumenci w regionie cechują się niskimi dochodami, dokonują więc wyboru produktów tańszych, często nie zwracając uwagi na ich jakość.

5. Niewykorzystanie walorów przyrodniczych do rozwoju turystyki kwalifikowanej i zdrowotnej

Niewykorzystanie walorów przyrodniczych do rozwoju turystyki kwalifikowanej i zdrowotnej może być spowodowane brakiem środków czy przeznaczaniem na inne istotne z punktu widzenia rozwoju regionu priorytety. Może to być wynik braku możliwości bardziej elastycznego podejścia do walorów środowiskowych oraz ograniczenie decyzji pozwalających na ich inwestycyjne wykorzystanie.

6. Ograniczone możliwości pozyskiwania partnerów zagranicznych oraz trudności proceduralne w realizacji projektów finansowanych ze środków europejskich

Niestety jak wykazał monitoring zainteresowania realizacją projektów transgranicznych na obszarze regionów wschodnich było ono znacznie słabsze niż w przypadku zainteresowania samorządów Polski Zachodniej. Programy współpracy transgranicznej realizowane wzdłuż zachodniej granicy Polski dysponowały relatywnie większym budżetem w stosunku do programów sąsiedztwa realizowanych na wschodnim pograniczu, beneficjenci dysponowali również większym doświadczeniem i stałymi strukturami partnerskiej współpracy z sąsiadami zachodnimi. Procedury dotyczące korzystania ze środków pomocowych były bardzo trudne i stały się barierą zarówno na etapie aplikowania jak i samej realizacji projektów. W przypadku projektów nieinwestycyjnych konieczni byli partnerzy z Białorusi czy Litwy, których pozyskanie, w następstwie współpraca (lojalność, terminowość) mogły dostarczać problemów, niż z partnerami z krajów członkowskich Unii Europejskiej.

Analiza SWOT (bezpieczeństwo publiczne)

Ze względu na zasięg bezpieczeństwa publicznego jego analiza SWOT została przeprowadzona odrębnie. Bezpieczeństwo publiczne obejmuje zarówno obszary wiejskie, przygraniczne ale przede wszystkim też miejskie. Bezpieczeństwo publiczne jest zagadnieniem, które należy rozpatrywać na wielu płaszczyznach. Przede wszystkim charakterystyka położenia i struktura ludnościowa województwa w dużym stopniu decyduje o specyfice potrzeb z zakresu bezpieczeństwa publicznego.

Mocne strony	Słabe strony
--------------	--------------

Niska przestępczość w stosunku do reszty Polski -3 Dobra konstrukcja i sposób działania systemu wykrywania i usuwania zagrożeń -2 Decentralizacja i wysoki zakres kompetencji na poziomie samorządu w zakresie bezpieczeństwa publicznego -2 Prowadzone przez regionalne uczelnie kierunki studiów w zakresie bezpieczeństwa publicznego -2 Wysokie poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców -3	Niewystarczająca współpraca w zakresie bezpieczeństwa i ratownictwa -3 Nasilenie się przestępczości w wybranych obszarach i grupach wiekowych -3 Brak usystematyzowania i wypracowania spójnych mechanizmów z zakresu bezpieczeństwa publicznego -2 Niewystarczające wykorzystanie nowych i innowacyjnych rozwiązań technicznych i technologicznych oraz wykorzystanie rozwiązań ICT przez wszystkie podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo i ratownictwo -2 Bardzo niski stan bezpieczeństwa ruchu drogowego-3 Niewystarczający lub całkowity brak monitoringu na obszarach zagrożonych -3
Szanse	Zagrożenia
Priorytetowe znaczenie bezpieczeństwa w UE – 3 Wzrost świadomości obywateli odnośnie bezpieczeństwa i potencjalnych zagrożeń – 3 Wzrost efektywności współdziałania samorządów i instytucji bezpieczeństwa publicznego - 3 Rosnące zainteresowanie państw ościennych w zakresie współpracy w obszarze bezpieczeństwa publicznego – 2	Położenie województwa w ciągach europejskich korytarzy transportowych - intensyfikacja transportu i niewystarczająca infrastruktura – 3 Przewóz materiałów niebezpiecznych -2 Pogarszanie się infrastruktury transportowej i komunikacyjnej - 3 Niewystarczający zakres rozwoju jednostek bezpieczeństwa publicznego związany z niedopasowaniem zagrożeń do możliwości ich likwidacji – 2 Ograniczenia finansowe samorządów w zakresie bezpieczeństwa publicznego -3 Przestępczość i negatywne zjawiska społeczne wynikające z intensyfikacji ruchu granicznego -2

Mocne strony

1. Niska przestępczość w stosunku do reszty Polski

W województwie podlaskim odnotowano jedna z najniższych zagrożeń przestępstwami kryminalnymi w Polsce w przeliczeniu na 100 tysięcy mieszkańców, które w roku 2010 wyniosło średnio 2039,7. Najwyższe zagrożenie odnotowano w województwach: dolnośląskim (ponad 2840), najniższe w podkarpackim (1100) i podlaskim (1287). Zagrożenie przestępstwami kradzieży w Polsce w przeliczeniu na 100 tysięcy mieszkańców w roku 2010 wyniosło średnio 577,3. Najwyższy wskaźnik zagrożenia odnotowano na terenie działania Komendy Stołecznej Policji (873,7), najniższy w województwach: podkarpackim (276,1) i podlaskim (327,6)²⁹. Względnie niska przestępczość w porównaniu z resztą kraju przyczynia się do pozytywnego postrzegania regionu.

2. Dobra konstrukcja i sposób działania systemu wykrywania i usuwania zagrożeń

Istniejący System Wykrywania Skażeń i Alarmowania (SWA), jest systemem stosunkowo dobrze ukształtowany, ze stabilnymi podstawami prawnymi, sprecyzowaną listą podmiotów uczestniczących i ich wzajemnymi zależnościami. Należy też zwrócić uwagę, że główna służba odpowiedzialna za usuwanie zagrożeń, czyli Państwowa Straż Pożarna jest bez wątpienia jedną z lepszych tego typu służb w Europie, a oparty na niej Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy jest bardzo dobrze działającym, kompleksowym systemem, który sprawdził się w usuwaniu mnóstwa różnorodnych zagrożeń.

3. Decentralizacja i wysoki zakres kompetencji na poziomie samorządu w zakresie bezpieczeństwa publicznego

Zadania z zakresu ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego należą do jednych z najważniejszych działań jednostek samorządu terytorialnego. Konstytucja RP wprowadza podział zadań publicznych samorządu terytorialnego na zadania własne (zadania publiczne służące zaspokajaniu potrzeb wspólnoty samorządowej) i zadania zlecone (wynikają wprost z przepisu ustawy). Tworząc warunki do realizacji podstawowego postulatu lokalności gmina posiada szereg zadań własnych (we własnym imieniu, na własną odpowiedzialność, za własne fundusze) mających zaspokajać jej zbiorowe potrzeby (porządek publiczny, bezpieczeństwo obywateli, ochronę przeciwpożarową, ochronę przeciwpowodziową). Samorządy terytorialne mają obowiązek uczestniczyć w sprawowaniu władzy publicznej,

²⁹ Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2010 roku, MSWiA, Warszawa 2011 rok

co oznacza że każda gmina w województwie podlaskim powinna zapewnić bezpieczeństwo swoim mieszkańcom i porządek na swoim terenie.

4. Prowadzone przez regionalne uczelnie kierunki studiów w zakresie bezpieczeństwa publicznego

W województwie podlaskim istnieje duży potencjał młodych osób kształcących się na poziomie wyższym w zakresie związanym z bezpieczeństwem. Liczne uczelnie wyższe, szczególnie w dużych miastach województwa oraz kierunki kształcenia dają gwarancję napływu do sektora bezpieczeństwa publicznego z odpowiednim przygotowaniem merytorycznym. Z roku na rok poszerzana jest w województwie oferta edukacyjna szkół wyższych, które kształcą studentów w zakresie bezpieczeństwa i ratownictwa. Przykładem takiego kierunku jest Bezpieczeństwo Narodowe na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku oraz Ratownictwo medyczne na Uniwersytecie Medycznym w Białymstoku.

5. Wysokie poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców

Zgodnie z raportem Komendy Głównej Policji realizowanego w ramach trzeciej edycji badań pt. „*Polskie badanie przestępczości (PBP)* większość, bo 82%, mieszkańców województwa podlaskiego czuje się bezpiecznie podczas spacerów po zmroku. Należy zauważyć, że w porównaniu do 2007 roku poczucie bezpieczeństwa wzrosło o 3 punkty procentowe. Wyniki badań wskazują, że mieszkańcy województwa podlaskiego najbardziej obawiają się brawurowo jeżdżących kierowców – 30% oraz napałów i rozbojów – 28%, a najmniej handlu narkotykami – 5%, wymuszeń i okupów – 2% oraz innych zagrożeń – 2%³⁰.

Słabe strony

1. Niewystarczająca współpraca w zakresie bezpieczeństwa i ratownictwa

Zadania w zakresie bezpieczeństwa publicznego są w mniejszym lub większym stopniu realizowane przez różne instytucje w zakresie swoich kompetencji na podstawie właściwych regulacji prawnych. Skuteczność podejmowanych działań niejednokrotnie zależy od współpracy pomiędzy zainteresowanymi stronami. Na terenie województwa widać początki takiej współpracy w postaci utworzenia na różnych szczeblach komórek i centr zarządzania kryzysowego, współdziałające w ramach skoordynowanych systemów. Jednakże stopień tej współpracy i jej zakres jest niewystarczający, gdyż nie obejmuje kompleksowo współpracy w zakresie podniesienia bezpieczeństwa, przeciwdziałania szeroko rozumianym zagrożeniom i prewencji. Bardzo istotną podczas współpracy jest wymiana informacji pozwalająca na inicjowanie i prowadzenie wspólnych działań i przedsięwzięć na rzecz poprawy bezpieczeństwa. Dodatkowo w niewystarczającym stopniu podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo współpracują ze społecznościami lokalnymi. Ze względu na transgraniczne położenie województwa szalenie istotną jest współpraca międzynarodowa. Skuteczność podejmowanych działań zależy od współpracy pomiędzy odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo instytucjami i jednostkami jak również z zainteresowanymi stronami³¹.

2. Nasilenie się przestępczości w wybranych obszarach i grupach wiekowych

W województwie podlaskim wzrosła liczba przestępstw w niektórych obszarach oraz wzrasta liczba przestępstw popełnianych przez nieletnich. Ze statystyk Komendy Policji w Białymstoku wynika, iż bardzo istotnie wzrosła liczba tzw. przestępstw narkotykowych z liczby 699 w 2010 roku do 850 w 2011 roku, z czego aż dwukrotnie częściej niż w roku poprzednim popełniali je nieletni. W 2011 roku wzrosła również ilość włamań z 689 w 2010 roku na 768 w roku 2011, i znów zwiększyła się aktywnych w tym zakresie nieletnich. Najbardziej dokuczliwe dla społeczeństwa w ostatnich latach są kradzieże, które ilość również systematycznie rośnie, z 1135 w 2010 roku na 1278 w roku 2011³². Zgod-

³⁰ Wyniki badań Dostępne na <http://podlaska.policja.gov.pl/index.php?idkat=344&menu=4>

³¹ Współdziałanie Policji z wybranymi podmiotami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo i porządek publiczny, Zakład Służby Prewencyjnej, Szkoła Policji w Katowicach 2010.

³² Statystyka Komendy Policji w Białymstoku

nie z danymi Komend Powiatowych Policji przestępczość wzrosła w Zambrowie, Wysokim Mazowieckim, Siemiatyczach, Hajnówce, Augustowie. Z kolei według Komend Miejskich Policji, ilość przestępstw w 2011 roku w stosunku do roku poprzedniego w Białymstoku, Łomży a spadła w Suwałkach. W podziale na ilość przestępstw stwierdzonych w roku 2011 w stosunku do roku poprzedniego wzrosła ilość przestępstw o charakterze kryminalnym z 15306 do 16387, przestępstw drogowych z 5152 do 5577³³.

3. Brak usystematyzowania i wypracowania spójnych mechanizmów z zakresu bezpieczeństwa publicznego

Według ekspertów z zakresu bezpieczeństwa publicznego wśród instytucji odpowiedzialnych za szeroko rozumiane bezpieczeństwo występuje brak jednolitego spojrzenia na zakres problemowy tego obszaru. W dużej mierze wynika to z faktu, iż brak jest wspólnych, jednolitych procedur i mechanizmów z zakresu bezpieczeństwa publicznego. Wynika to ze specyfiki zadań jakie realizują, lub do realizacji jakich się przygotowują. Jeśli dodamy do tego zmorę polskiej administracji - tzw. resortowość otrzymamy obraz wielu instytucji, które działają na rzecz zapobieżenia lub zlikwidowania tego samego zagrożenia, ale każda to robi na swój sposób. O ile ów sposób jest zbieżny, lub nie powoduje problemów w działaniach innych instytucji, nie stanowi to problemu. Niestety, zapobieganie zagrożeniom na obecnym etapie pomimo licznych programów i projektów jest działaniem prowadzonym przez poszczególne instytucje niejako "tunelowo" i z uwzględnieniem przede wszystkim własnych priorytetów. Istotnym elementem w zakresie podniesienia bezpieczeństwa i efektywniejsze działanie instytucji i podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo jest stwarzanie warunków (mechanizmów) pozwalających na współdziałanie samorządów, administracji rządowej, instytucji i mieszkańców, co przyczyni się do likwidacji przyczyn zagrożeń, upowszechnianie edukacji prawnej i rozwiązywanie problemów nękających społeczności lokalne.

4. Niewystarczające wykorzystanie nowych i innowacyjnych rozwiązań technicznych i technologicznych oraz wykorzystanie rozwiązań ICT przez wszystkie podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo i ratownictwo

Podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo i ratownictwo w województwie podlaskim w niewystarczającym stopniu wykorzystują możliwości jakie daje zastosowanie rozwiązań ICT. W województwie brak jednolitego systemu zarządczego dla bezpieczeństwa publicznego. Dodatkowo w wielu obszarach rozwiązania ICT mogą przyczynić się do efektywniejszego działania w przypadku wystąpienia zagrożeń ale również w znaczny sposób pozwalają ograniczyć wydatki co staje się szczególnie istotne w warunkach ograniczonych możliwości finansowych. Dodatkowo brak jest spójnego systemu do zarządzania i statystyk w zakresie bezpieczeństwa publicznego i ratownictwa. Poszczególne instytucje zbierają takie dane we własnym zakresie, nie są one jednak wykorzystywane w strategicznym podejściu do bezpieczeństwa dla całego regionu. Zastosowanie takich systemów pozwoliłoby również na szczegółowe podejście do problemów lokalnych.

Z opinii ekspertów podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo i ratownictwo w niewystarczającym stopniu wykorzystują nowoczesne rozwiązania techniczne i technologiczne, które w znacznym stopniu usprawniłyby ich działanie.

5. Bardzo niski stan bezpieczeństwa ruchu drogowego

Na drogach województwa często dochodzi do wypadków, w wyniku których ludzie doznają ciężkich obrażeń ciała lub ponoszą śmierć na miejscu. Bezpieczeństwo na drogach w województwie podlaskim przedstawia się niekorzystnie na tle innych województw w kraju. Według danych Komendy Głównej Policji województwo Podlaskie zajmuje pierwsze miejsce w Polsce pod względem liczby zabitych na 100 wypadków w roku 2011 osiągając bardzo wysoki wynik 18,6³⁴. W 2011 roku na drogach woj. podlaskiego były 134 wypadki drogowe ze skutkiem śmiertelnym. W porównaniu do 2010 roku na-

³³ Tamże

³⁴ Wypadki Drogowe w Polsce w 2011 roku, Komenda Główna Policji, Warszawa 2012.

stąpił wzrost tego rodzaju zdarzeń o 6, tj. o 4,7%. Wzrost wypadków odnotowano na terenie działania: KMP w Łomży i KPP w Wysokiem Mazowieckiem (o 5), KPP w Kolnie i KPP w Sokółce (o 4), KPP w Bielsku Podlaskim, KPP w Sejnach i KPP w Siemiatyczach (o 2) a także KMP w Białymstoku oraz KPP w Hajnówce (o 1). W analizowanym okresie 2011 roku w wyniku wypadków zaistniałych na drogach woj. podlaskiego zginęły 152 osoby. W porównaniu do 2010 roku nastąpił wzrost zabitych o 6, tj. o 4,1%. Wzrost liczby zabitych odnotowano na terenie działania: KPP w Wysokiem Mazowieckiem (o 6), KPP w Sokółce (o 5), KMP w Łomży i KPP w Zambrowie (o 4), KPP w Kolnie (o 3), KPP w Sejnach i KPP w Siemiatyczach (o 2) a także KPP w Bielsku Podlaskim oraz KPP w Hajnówce (o 1)³⁵.

6. Niewystarczający lub całkowity brak monitoringu na obszarach zagrożonych

Monitoring wizyjny w województwie podlaskim występuje głównie na wybranych terenach miejskich. Zakres monitoringu jednak jest niewystarczający na terenie miast, a w szczególności w ich centrach. Monitoring wizyjny w wielu okolicach nie obejmuje swoim zasięgiem miejsc zagrożonych wandalizmem, kradzieżami, rozbojem i chuligaństwem, bójkami. Dokuczliwe dla społeczeństwa zdarzenia mają w szczególności miejsce w dużych skupiskach ludzi takich jak kluby nocne, bary, galerie. Również na obszarach turystycznych i atrakcyjnych przyrodniczo często brak monitoringu wizyjnego. Przykład stanowi obszar parku biebrzańskiego, na terenie którego częstym precedensem jest kłusownictwo. Na skutek działań kłusowniczych może nastąpić całkowita degradacja chronionych obszarów co może skutkować utratą atrakcyjności tych terenów dla turystyki kwalifikowanej i zdrowotnej. Całodobowy monitoring wizyjny jest najtańszym i skutecznym sposobem eliminacji zagrożeń.

Szanse

1. Priorytetowe znaczenie bezpieczeństwa w UE

Unia Europejska formułuje wyzwania i zagrożenia, jakie stoją przed krajami UE w ramach Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa z roku 2003 (*European Security Strategy – ESS*) i jej późniejszego uzupełnienia z 2008r. dotyczącego wdrażania ESS. Bezpieczeństwo w Europie jest jednym z najważniejszych tematów debat publicznych, jakie są obecnie prowadzone w Unii Europejskiej. Wyniki badań opinii publicznej wskazują, że wśród obywateli UE panuje przekonanie, iż to właśnie Unia powinna być odpowiedzialna za bezpieczeństwo i pokój w Europie³⁶. Instrumentami realizacji tego celu są: wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa (WPZiB) oraz europejska polityka bezpieczeństwa i obrony (EPBiO).

2. Wzrost świadomości obywateli odnośnie bezpieczeństwa i potencjalnych zagrożeń

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat widoczny jest w społeczeństwie wzrost świadomości obywateli odnośnie bezpieczeństwa publicznego. Pozytywne podejście i społeczna akceptacja dla działań zmierzających do podniesienia jego poziomu daje solidne podstawy do stworzenia jeszcze bezpieczniejszych warunków życia i rozwoju gospodarczego.

3. Wzrost efektywności współdziałania samorządów i instytucji bezpieczeństwa publicznego

Szansą na podniesienie bezpieczeństwa województwa jest wzrost efektywności współdziałania samorządów i instytucji bezpieczeństwa publicznego w ramach skoordynowanych systemów. Współpraca podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo ze społecznościami lokalnymi może wyeliminować dokuczliwe dla społeczeństwa zagrożenia oraz zastosowania najlepiej dobranych dla danego obszaru (gmina, powiat) działań.

³⁵ Komenda Policji w Białymstoku

³⁶ W analizie wykorzystano wyniki badań sondażowych opublikowanych w: *Eurobarometer EB 60 – CC-EB 2003.4. Comparative Highlights*, December 2003 oraz *Standard Eurobarometer 60*, March 2004, http://europa.eu.int/com/public_opinion.

4. Rosnące zainteresowanie państw ościennych w zakresie współpracy w obszarze bezpieczeństwa publicznego

W październiku 2010 roku powołana została polsko-białoruska grupa zadaniowa ds. nielegalnej migracji. W skład grupy wchodzi przedstawiciele ZOŚ KG SG, Podlaskiego OSG oraz przedstawiciele Państwowego Komitetu Granicznego Republiki Białorusi. W toku współpracy dokonywana jest wymiana informacji, organizowane są spotkania robocze, celem omówienia sytuacji operacyjnej i zaplanowania do wykonania przedsięwzięć w sposób skoordynowany i uwzględniający procedury operacyjne prowadzone przez stronę polską i białoruską. W czerwcu 2010 roku w Ośrodku Konferencyjno-Szkoleniowym Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej „Strażnicaw Świdrze zorganizowano spotkanie ekspertów służb granicznych Polski i Białorusi, którego celem było nawiązanie na szczeblu strategicznym współpracy w zakresie regularnej wymiany informacji o sytuacji na granicy państwowej i nielegalnej migracji. W ramach spotkania podpisano protokół z przedstawicielami strony białoruskiej, zgodnie z którym od września 2010 roku rozpoczęto wymianę informacji.

Zagrożenia

1. Położenie województwa w ciągach europejskich korytarzy transportowych - intensyfikacja transportu i niewystarczająca infrastruktura

Położenie województwa podlaskiego w geograficznym środku Europy sprawia, że pełni ono istotną rolę w krajowym i międzynarodowym systemie komunikacyjnym. W regionie jest 11 przejść granicznych. Na terenie województwa zlokalizowane są cztery przejścia kolejowe. Znaczenie przewozów kolejowych na terenie województwa od szeregu lat systematycznie maleje ze względu na zwiększenie przewozów transportem samochodowym. Otwarcie przejść granicznych z Białorusią i Litwą spowodowało znaczne nasilenie ruchu samochodów ciężarowych o dużej ładowności po drogach nie przystosowanych do dużych obciążeń³⁷. Stały wzrost liczby pojazdów, a co za tym idzie zwiększenie natężenia w ruchu drogowym oraz słaby stan dróg potęguje zagrożenie ludzi i środowiska naturalnego. Dodatkowo w województwie brak jest infrastruktury dostosowanej do obsługi tak dużej intensyfikacji ruchu drogowego i ruchu na przejściach granicznych.

2. Przewóz materiałów niebezpiecznych

Zwiększenie natężenia w ruchu drogowym potęguje zagrożenia dla dużych grup ludzi i środowiska naturalnego. Jest to związane z ruchem tranzytowym i przewozem materiałów niebezpiecznych (etylina, oleje napędowe, gaz propan-butan, materiały wybuchowe i inne niebezpieczne substancje chemiczne) odbywającym się praktycznie po wszystkich drogach województwa. Transport drogowy materiałów niebezpiecznych związany jest również z przejściami granicznymi: w Budzisku, Kuźnicy Białostockiej i Bobrownikach. Kolejowy transport opiera się na pięciu trasach, z czego najbardziej niebezpieczna jest trasa: Granica państwa – Siemianówka – Hajnówka – Czeremcha – Siedlce - trasa tranzytowa przewozu substancji szczególnie niebezpiecznych. Tą trasą przewożona jest największa ilość substancji. Transport kolejowy materiałów niebezpiecznych związany jest z przejściami granicznymi w Trakiszkach, Kuźnicy Białostockiej i Siemianówce³⁸.

3. Pogarszanie się infrastruktury transportowej i komunikacyjnej

W województwie podlaskim sieć komunikacyjna jest słabo rozwinięta. Zwiększenie natężenia w ruchu drogowym powoduje coraz większe zużycie infrastrukturalne. Jeżeli nie nastąpi jej odtworzenie, to przy ciągle rosnącym transporcie i komunikacji zakres bezpieczeństwa znacznie się obniży. Istnieje konieczność rozbudowy i(lub) modernizacji przede wszystkim dróg krajowych i powiatowych oraz głównych linii kolejowych.

³⁷ Aktualizacja nr 2 Planu działania systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne na lata 2009-2010 w województwie podlaskim, Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Białystok 2009.

³⁸ Tamże

4. Niewystarczający zakres rozwoju jednostek bezpieczeństwa publicznego związany z niedopasowaniem zagrożeń do możliwości ich likwidacji

Zakres bezpieczeństwa powszechnego i pojawiającymi się coraz to nowe rodzaje zagrożeń ulegają ciągłym zmianom. Według ekspertów organy i instytucje odpowiedzialne za szeroko rozumiane bezpieczeństwo ze swej natury cechują się pewnym stopniem bezwładności i "ociężałości" w reagowaniu na pojawiające się zagrożenia, a nawet nowego rodzaju kryzysy. Owa bezwładność nie jest lokalną specyfiką lecz powszechnie spotykanym zjawiskiem. Instytucje uczestniczące odpowiedzialne za bezpieczeństwo publiczne w zdecydowanej większości przypadków nie są w stanie osiągnąć poziomu zabezpieczenia adekwatnego do oczekiwań. Pojawiające się nowe zagrożenia w wielu przypadkach mogą spotkać się z brakiem możliwości ich likwidacji.

5. Ograniczenia finansowe samorządów w zakresie bezpieczeństwa publicznego

Samorząd w swojej działalności posiada ograniczone środki. Dodatkowo możliwość korzystania ze środków UE może być zagrożona z powodu ograniczoności środków finansowych na współfinansowanie inwestycji. Trudności w zgromadzeniu wkładu własnego w okresie ograniczeń budżetowych mogą dotyczyć w szczególności instytucji i podmiotów bezpieczeństwa publicznego co bezpośrednio przełoży się na spadek poziomu bezpieczeństwa publicznego w regionie.

6. Przestępczość i negatywne zjawiska społeczne wynikające z intensyfikacji ruchu granicznego

Polska, ze względu na swoje położenie geograficzne, traktowana jest jako państwo tranzytowe oraz docelowe, w szczególności dla emigrantów z Kaukazu oraz Azji, w tym również z krajów podwyższonego ryzyka. Na terenie województwa Podlaskiego zidentyfikowano szlaki przetrzutu nielegalnych migrantów takie jak: Rosja–Białoruś–Polska–Szwecja lub Niemcy/Czechy/Słowacja–pozostałe kraje Unii Europejskiej czy Ukraina–Białoruś–Litwa–Polska–kraje Unii Europejskiej. Szczególnie wysoki stopień zagrożenia utrzymuje się na odcinku polsko-litewskim. Dodatkowo na odcinku wschodniej granicy RP nadal częstym pozostaje przekraczanie tzw. zielonej granicy³⁹. Niekontrolowany przetrzut ludzi stanowi poważne zagrożenie, co wiąże się z tym, że szlakami utworzonymi przez nielegalnych emigrantów mogą następować przetrzuty narkotyków, broni, towarów bezakcyzowych, a przede wszystkim mogą pojawić się zagrożenia związane z międzynarodowym terroryzmem. Przez województwo podlaskie dodatkowo wiedzie szlak przetrzutu kradzionych aut na Litwę.

a) potencjały i wyzwania rozwojowe

Obszary wiejskie

Obszary wiejskie powinny stać się atrakcyjnym miejscem pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej, z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych tych terenów dla przyszłych pokoleń. Należy dążyć równolegle do unowocześniania rolnictwa i gospodarki żywnościowej oraz rozwijania przedsiębiorczości poza rolnictwem. Mieszkańcy obszarów wiejskich powinni uzyskać szeroki dostęp do edukacji, zatrudnienia, służby zdrowia, dóbr kultury i nauki, narzędzi społeczeństwa informacyjnego i niezbędnej infrastruktury technicznej w odpowiednim standardzie. Rozwijany powinien być kapitał ludzki, społeczny i instytucjonalny na obszarach wiejskich.

Obszary wiejskie posiadają szereg potencjałów rozwojowych oraz czynników, które przy odpowiednim wykorzystaniu mogą stanowić o wyższej dynamice rozwoju całego województwa. Można do nich zaliczyć:

- zachowanie odmienności od obszarów zurbanizowanych,
- poprawę wizerunku województwa jako obszaru ekologicznego,
- możliwość przejęcia części funkcji od obszarów zurbanizowanych, poprzez stworzenie sieci współpracy instytucjonalnej,

³⁹ Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2010 roku, MSWiA, Warszawa 2011r.

- dostarczaniem produktów rolnych o wysokiej jakości oraz tradycyjnych,
- tworzeniem zaplecza do rozwoju turystyki kwalifikowanej i zdrowotnej,
- występowanie warunków do większego wykorzystanie OZE,
- potencjał do rozwoju branży przetwórstwa rolno – spożywczego (w tym dobrze rozwinięte rolnictwo).

Wyzwania rozwojowe

1) Konkurencyjność i atrakcyjność inwestycyjna

Konkurencyjny sektor rolno-spożywczy (modernizacja, wspieranie innowacyjności, integracja pionowa i pozioma sektora), uwzględniający zaspokajanie potrzeb żywnościowych i nowe wyzwania dla rolnictwa europejskiego, związane ze zmianami klimatycznymi, gospodarką wodną czy ochroną różnorodności biologicznej.

Wyższa konkurencyjność innych branż przemysłu przetwórczego.

Rozwój sektora usług oraz nowych form działalności gospodarczej.

2) Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (OZE)

Wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej do produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Stworzenie warunków do rozwoju nowych obszarów gospodarczych przez zwiększenie dostępu do tego typu źródeł energii.

3) Wartości środowiskowe i kulturowe

Ochrona, pielęgnowanie i wykorzystanie zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych obszarów wiejskich. Stworzy to lepsze warunki do rozwoju niektórych obszarów gospodarczych i społecznych.

4) Rozwój i poprawa lokalnej infrastruktury.

Zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej i transportowej. Poprawa warunków do przedsiębiorczości, inwestycji i jakości życia.

5) Inwestowanie w kapitał ludzki i społeczny oraz wyrównywanie szans edukacyjnych

Podnoszenie kwalifikacji oraz lepszy dostęp do wiedzy.

6) Poprawa jakości i zwiększenie dostępności usług publicznych

Zwiększenie efektywności usług administracyjnych. Ułatwienie procedur biurowatycznych. Stworzenie warunków dostępu do usług zdrowotnych.

7) Poprawa standardu i zwiększenie dostępności narzędzi z zakresu społeczeństwa informacyjnego dla mieszkańców obszarów wiejskich.

Inwestycje w infrastrukturę informatyczną oraz podniesienie efektywności jej wykorzystania (edukacja).

8) Rozszerzenie zasięgu oddziaływania największych centrów rozwoju gospodarczego na obszary wiejskie poprzez zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców obszarów wiejskich (zwiększenie wahałowej mobilności przestrzennej).

Powiązania sieciowe z największymi ośrodkami gospodarczymi regionu (Białystok, Łomża, Suwałki)

9) Poprawa dostępności pracy, w tym elastycznych form zatrudnienia dla mieszkańców obszarów wiejskich i zwiększenie mobilności zawodowej.

Tworzenie warunków do zmiany kwalifikacji oraz nauczanie nowych zawodów i umiejętności.

Obszary przygraniczne

Trudności związane z funkcjonowaniem granicy powodują utrudnienia co do jej wykorzystywania jako czynnika pobudzającego rozwój lokalny i regionalny. Przedsiębiorstwa chcące prowadzić działalność po obu stronach granicy często narażone są na niechęć lub niezrozumiałe utrudnienia ze strony administracyjnej (zwłaszcza na Białorusi). Podobnie wygląda to z funkcjonowaniem instytucji. Utrudnienia te mają często podtekst polityczny – związany z celami politycznymi rządów tych państw. Równie często jednak bariery stawiane przedsiębiorcom i instytucjom przez administrację wynikają z „kroczącej” niestabilności przepisów prawnych, a niekiedy także z oczekiwań korupcyjnych.

Istotnym problemem, rzutującym negatywnie na możliwości i zakres współpracy pomiędzy podmiotami publicznymi, jest zróżnicowanie w systemach zarządzania oraz nieczytelność kompetencji administracji publicznej i gospodarczej.

Bardzo istotnym czynnikiem, generującym dysproporcje w zakresie aktywności transgranicznej podmiotów publicznych, są również znaczne różnice w wielkości środków przeznaczanych przez Unię Europejską na wsparcie projektów transgranicznych adresowanych do regionów położonych w krajach nie będących członkami UE. Skala różnicy pomiędzy sumami, którymi dysponują podmioty po obu stronach granicy, znacznie ogranicza możliwości ich równorzędnego i partnerskiego uczestnictwa w projektach. Ogranicza to w sposób radykalny udział partnerów we wspólnych projektach.

Po obu stronach granicy, a zwłaszcza po jej stronie wschodniej, wyraźnie odczuwalny jest brak odpowiednio przygotowanej kadry, posiadającej umiejętności i wiedzę związaną z aplikowaniem programów UE.

Barierę stanowi też brak znajomości języków, brak odpowiedniej wiedzy o instytucjach finansujących, w tym unijnych, niedostatki wiedzy o skutkach rozszerzenia Unii Europejskiej i jego wpływie na współpracę transgraniczną, a także o samej Unii, jej prawie i procedurach.

Pomimo znacznie lepszej od partnerów wschodnich sytuacji polskich samorządów, dotychczas kontakty transgraniczne nie były w pełni efektywne i skuteczne. Jednym z głównych powodów takiego stanu rzeczy był brak dostatecznej wzajemnej koordynacji działań pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego. Brak takiej koordynacji zauważalny jest także na poziomie województw, a szczególnie wyraźny w odniesieniu do położonych przy granicy powiatów lub gmin.

Istniejące bariery, negatywne uwarunkowania, w znacznym stopniu utrudniają kontakty transgraniczne, lecz w długookresowym horyzoncie nie mogą stanowić barier w rozwoju regionów. Należy je raczej traktować jako szanse lub wyzwania. Tym bardziej, że na analizowanym obszarze występują bardzo liczne pozytywne przesłanki do rozwoju kontaktów pomiędzy polskimi a wschodnimi regionami przygranicznymi. Wynika to z naturalnych różnic w strukturze gospodarczej i warunkach funkcjonowania poszczególnych sfer gospodarki w Polsce i na terytoriach jej wschodnich sąsiadów. Różnice te najsilniej wpływają na życie gospodarcze na obszarach bezpośrednio sąsiadujących z granicą państwa, tworząc współzależne zjawiska kooperacji i konkurencji w układzie transgranicznym. Zatem rozstrzygające znaczenie dla charakteru, zasięgu i intensywności współpracy ma rzeczywistość społeczno-ekonomiczna zarówno polskich województw, jak i w regionów położonych po drugiej stronie granicy.

Należy przyjąć, że wobec braku możliwości dającej się przewidzieć przyszłości co do perspektyw członkostwa w Unii Europejskiej Ukrainy, Białorusi i Rosji, Wschodnia Granica Zewnętrzna Unii Europejskiej w perspektywie co najmniej roku 2020 będzie miała charakter trwały.

W perspektywie 15-20 lat dla województwa podlaskiego relacje z sąsiadami będą jednym z kluczowych czynników kształtujących ich rozwój społeczny i gospodarczy.

Jedną z głównych wytycznych oddziaływania transgranicznego powinien być Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa. Wyznaczając obszary wsparcia powinno się stosować zasadę indywidualizacji krajowej i regionalnej, która uwzględnia specyfikację lokalną oraz pozwala najbardziej efektywnie odpowiadać na potrzeby społeczności.

Konieczne jest przygotowanie długoterminowej strategii wsparcia przez UE współpracy transgranicznej na jej zewnętrznej wschodniej granicy.

Wyzwania rozwojowe

Ze względu na sytuację, gdy obszary przygraniczne stanowią znaczną część obszarów wiejskich dylematy rozwojowe będą bardzo podobne.

1) Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej

Odbywać się to powinno poprzez rozwój form działalności gospodarczej nastawionych na współpracę transgraniczną, poszerzanie rynku zbytu, realizowanie wspólnych inwestycji i projektów gospodarczych. Stworzenie transgranicznych centrów gospodarczych (handlowych, targowych, logistycznych). Wyższa aktywność euroregionów. Poprawa współpracy instytucjonalnej.

2) Wartości środowiskowe i kulturowe

3) Rozwój i poprawa lokalnej infrastruktury.

4) Inwestowanie w kapitał ludzki i społeczny oraz wyrównywanie szans edukacyjnych mieszkańców.

5) Poprawa jakości i zwiększenie dostępności usług publicznych.

6) Poprawa standardu i zwiększenie dostępności narzędzi z zakresu społeczeństwa informacyjnego dla mieszkańców obszarów wiejskich.

7) Poprawa dostępności pracy, w tym elastycznych form zatrudnienia i zwiększenie mobilności zawodowej.

Dylematy strategiczne dla obszarów wiejskich i przygranicznych

1. W jaki sposób wpływać na wzrost przedsiębiorczości, głównie w aspekcie wykorzystania potencjału endogenicznego (zasoby ludzkie, zasoby gospodarcze)?
2. Czy i w jakim stopniu modernizować te obszary przez wzrost dostępności do usług publicznych? W jaki sposób przeprowadzić ich modernizację gospodarczą i społeczną.
3. Czy i w jakim zakresie inwestować w rozwój tradycyjnych branż i rolnictwa ekologicznego czy też rozwijać nowoczesne sektory (o ile to możliwe)?
4. W jaki sposób połączyć możliwości rozwoju infrastruktury transportowej i ochronę środowiska naturalnego?
5. Czy wspierać specjalizację gospodarstw?
6. Jaki rodzaj dywersyfikacji (rolnicza, strukturalna, środowiskowa, dochodowa) powinien być wspierany?
7. Jakie formy wsparcia stosować do turystyki kwalifikowalnej i zdrowotnej? W jakich częściach regionu może się ona rozwijać?
8. W jaki sposób w pełni definiować i realizować zakres i kierunki współpracy Polska-Wschód?
9. W jaki sposób w pełni definiować i realizować otwartość polityki zewnętrznej UE?
10. W jaki sposób rozwiązać dylemat między utrzymaniem funkcji ochronnej granicy a zwiększeniem przepływów gospodarczych i ludzkich?

Potencjały i wyzwania rozwojowe (bezpieczeństwo publiczne)

Utrwalone w powszechnej świadomości podejście do bezpieczeństwa publicznego wydaje się być niewystarczającym w stosunku do zmian wynikających z rozwoju gospodarczego, postępu technicznego, specyfiki położenia regionu czy struktury ludności i walorów naturalnych województwa podlaskiego.

Na potrzeby inteligentnego rozwoju niezbędna jest transformacja rozumienia obszaru w kierunku nowej wizji bezpieczeństwa. Aby następował rozwój województwa niezbędny jest wysoki poziom jego bezpieczeństwa. Te dwa wymiary wzajemnie się warunkują, bez bezpieczeństwa nie można mówić o rozwoju, rozwój zaś ułatwia zapewnianie bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo publiczne jest zagadnieniem, które należy rozpatrywać na wielu płaszczyznach. Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego z jednej strony może polepszyć wizerunek regionu w otoczeniu krajowym i międzynarodowym, z drugiej zaś zwiększa jego atrakcyjność zarówno w aspekcie społecznym, jak i gospodarczym. Ustawiczne wzmocnienie tego procesu zapewni: mieszkańcom - bezpieczne warunki życia, przedsiębiorcom - odpowiedni klimat dla rozwoju działalności gospodarczej, turystom – komfort odpoczynku i rekreacji.

Samorząd województwa, włączony został poprzez zmiany w prawie do sfery bezpieczeństwa, zarezerwowanej dotychczas na poziomie regionu dla podmiotów rządowych. Z jednej strony daje to duże możliwości w zakresie działalności w tym obszarze z drugiej zaś widoczny jest brak doświadczenia w tym zakresie w związku z czym istotnym staje stworzenie kierunków działania i rozwoju bezpieczeństwa publicznego województwa podlaskiego we wszystkich jego obszarach.

Jednym z problemów, przed którymi staje województwo jest rozproszenie kompetencji w zakresie bezpieczeństwa publicznego pomiędzy różne poziomy samorządu jak również kompetencje Urzędu Wojewódzkiego z zakresu problemowego obszaru. Ponadto brak jest standardów, wytycznych i jasno wyznaczonych kierunków rozwoju bezpieczeństwa publicznego obejmującego swym zasięgiem również ratownictwo. Kolejnym problemem jest brak koncepcji, planu wdrażania oraz wyznaczenia celów strategicznych i operacyjnych kompleksowego bezpieczeństwa regionu. Elementem zapewniającym wzrost poziomu bezpieczeństwa wewnętrznego na obszarze województwa stanowią działania zmierzające do budowy regionalnego systemu przeciwdziałania, reagowania i usuwania skutków zagrożeń. Wspólna strategia podniesienia poziomu bezpieczeństwa województwa powinna swym zasięgiem obejmować wszystkie podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo w regionie oraz wprowadzenie jednolitego systemu zarządzania bezpieczeństwem publicznym województwa. Współpraca na poziomie samorządu, gmin, powiatu jak i wszystkich instytucji i jednostek bezpieczeństwa publicznego i ratownictwa pozwoli na efektywniejsze działania na rzecz bezpieczeństwa rozumianego w szerokim zakresie.

Kolejnym dylematem jest problem jakiego typu zagrożenia przyjąć za kluczowe w województwie. Szczególnie istotne staje się eliminowanie zagrożeń związanych z transportem i komunikacją. Obserwuje się, że występująca na obszarze województwa intensyfikacja transportu (prowadzonego przede wszystkim przy wykorzystaniu sieci drogowej) pociąga zwiększenie liczby zdarzeń związanych z awariami technicznymi w transporcie materiałów niebezpiecznych oraz z wypadkami drogowymi, w których ginie dwukrotnie więcej ludzi niż średnio w Polsce.

Dodatkowo problemem w zakresie utrzymania bezpieczeństwa jest intensyfikacja ruchu granicznego. Położenia na granicy EU niesie za sobą ryzyko nasilenia zagrożeń związanych z przemytami, nielegalną migracją, przerzutem aut na Wschód i innymi zagrożeniami wynikającymi z transgranicznego położenia. Z drugiej strony położenie województwa sprawia że powoli staje się ono miejscem wycieczek naszych wschodnich sąsiadów. W Suwałkach zjawiskiem powszechnym stały się zakupy osób przyjeżdżających z Litwy, z kolei w Białymstoku bardzo często można spotkać podróżujących w celach konsumpcyjnych Białorusinów. Aby budować atrakcyjność województwa niezbędnym staje się z jednej strony podejmowanie działań chroniących mieszkańców przed negatywnymi zjawiskami społecznymi wynikającymi z położenia transgranicznego a z drugiej strony stworzenie bezpiecznych warunków pobytu osób przyjeżdżających.

Ze względu na walory przyrodnicze województwa zasadnym staje się wprowadzenie systemu ich zabezpieczenia przed degradacją i niewłaściwym eksploataowaniem. Bezpieczeństwo publiczne rozumiane w szerokim zakresie to również bezpieczeństwo na terenach atrakcyjnych przyrodniczo rozumiane zarówno w kontekście bezpieczeństwa turystów jak również inteligentnego korzystania z zasobów przyrodniczych. Aby rozwijać turystykę kwalifikowaną i zdrowotną niezbędne jest utrzymanie walorów turystycznych na obecnym poziomie lub w przypadku niektórych obszarów zastosowanie działań podnoszących bezpieczeństwo przyrodnicze tych terenów.

Z punktu widzenia komplementarności przyszłej strategii z dokumentami wyższego szczebla na poziomie kraju i UE w dotychczasowym podejściu do obszaru bezpieczeństwa publicznego brak jest działań prewencyjnych o szerokim znaczeniu.

Cele strategiczne i operacyjne; narzędzia realizacji

Obszary wiejskie

Cel strategiczny I: Wzrost przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

Cel strategiczny wynika z mocnych stron obszarów wiejskich i przygranicznych, związanych z posiadanymi zasobami gospodarczymi, ludzkimi i szansami związanymi z kierunkami rozwoju gospodarczego. Ponadto jest odzwierciedleniem zmian demograficznych, popytu na produkty wytwarzane w województwie oraz trendów międzynarodowych.

Cel operacyjny 1. Rozwój przedsiębiorczości i pozarolniczych miejsc pracy z wykorzystaniem potencjału endogenicznego obszarów wiejskich

Rozwój obszarów wiejskich nie może obejmować tylko sektora rolnego. Wynika to z konieczności lepszego i bardziej kompleksowego wykorzystania czynników i potencjałów innych sektorów, jak również próby stworzenia warunków do rozwoju tych dziedzin, które mają wyższą dynamikę wzrostu (branże przemysłowe i usługi). Obszary wiejskie województwa podlaskiego posiadają warunki endogeniczne do tworzenia nowych usług (otoczenia przemysłu), jak i nowych branż przemysłowych (związanych z OZE, przetwórstwem, etc.).

Działanie 1.1. Tworzenie i rozwój działalności towarzyszącej produkcji rolno-spożywczej i leśnej

Sektor rolno-spożywczy i leśny stanowią dwa największe potencjały obszarów wiejskich. Powoduje to, że wszelkie rodzaje działalności gospodarczej w największym stopniu funkcjonują wokół tych sektorów. Jest to o tyle korzystne, że wynika z endogenicznych uwarunkowań rozwojowych. Pozwala na stworzenie dodatkowych miejsc pracy i uzyskanie wyższych dochodów. Powstawanie nowych przedsiębiorstw powinno dotyczyć zarówno sfery produkcji, przetwórstwa, dystrybucji czy eksportu.

Działanie 1.2. Tworzenie pozarolniczych miejsc pracy (wielofunkcyjność obszarów wiejskich)

Obecnie wielofunkcyjność terenów wiejskich sprowadza się do trzech odrębnych sfer aktywności: gospodarczej, ekologicznej i demograficzno- kulturowej.

W obszarze gospodarczym wielofunkcyjność oznacza produkcję rolno-leśną zarówno o charakterze komercyjnym, produkcję rolną w gospodarstwach o charakterze nietowarowym, socjalnym oraz różnorodną działalność produkcyjną i usługową o charakterze nierolniczym. Obszary wiejskie, ich infrastruktura i społeczność, stanowią bazę wyjściową do podejmowania działalności gospodarczej takiej jak np. turystyka, wypoczynek, lecznictwo uzdrowiskowe, etc.

Działanie 1.3. Zapewnienie utrzymania walorów przyrodniczych i warunków funkcjonowania turystyki kwalifikowanej i zdrowotnej

Województwo posiada ogromny potencjał naturalny (warunki przyrodnicze) i ludzki (zasoby uczelni regionalnych) do prowadzenia turystyki kwalifikowanej i zdrowotnej. Zakres i unikalność środowiska naturalnego (walory leśne, wodne, lecznicze, obszary chronione) pozwalają na inwestowanie w tego typu działalność. Zmiany demograficzne z kolei pozwalają na wskazanie rosnącego trendu w popycie na turystykę zdrowotną a zmiany w sposobie życia na rozwój turystyki kwalifikowanej. Poszczególne obszary posiadają swoją specyfikę w zakresie otoczenia środowiskowego (lasy, woda, powietrze, granica, substancje lecznicze), co pozwala na zróżnicowanie oferty tego typu usług.

Głównym przedsięwzięciem jest zapewnienie warunków do inwestycji w tego typu działalność (tereny inwestycyjne, ułatwienia w dostępności do walorów przyrodniczych, w tym chronionych).

Działanie 1.4. Zwiększenie zakresu produkcji i dystrybucji produktów tradycyjnych (regionalnych i lokalnych)

Wytwarzanie, ochrona i promocja żywności wysokiej jakości odgrywają w państwach Unii Europejskiej coraz bardziej znaczącą rolę. Jednym z podstawowych sposobów realizacji polityki jakości we Wspólnocie jest wyróżnianie znakami potwierdzającymi wysoką jakość wyrobów rolno-spożywczych pochodzących z konkretnych regionów, jak też charakteryzujących się tradycyjną metodą produkcji. System ochrony i promocji wyrobów regionalnych i tradycyjnych jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i realizację założeń II filaru Wspólnej Polityki Rolnej. Przyczynia się on do zróżnicowania zatrudnienia na obszarach wiejskich tworząc na wsi pozarolnicze źródła utrzymania oraz zwiększa dochody producentów rolnych. Ma to ogromne

znaczenie, w szczególności dla obszarów odległych lub obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) gdyż zapobiega wyludnianiu się tych terenów. Za sprawą systemu ochrony i promocji produktów regionalnych i tradycyjnych chroni się także dziedzictwo kulturowe wsi, co w dużym stopniu przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności terenów wiejskich i rozwoju agroturystyki i turystyki wiejskiej. Realizowana w Unii Europejskiej polityka jakości daje także pewność konsumentom, że kupują oni żywność bardzo wysokiej jakości, która jednocześnie charakteryzuje się wyjątkową, tradycyjną metodą produkcji. Ze względu na dużą różnorodność produktów wprowadzanych na rynek konsumenci oczekują ponadto jasnych i wyczerpujących informacji na temat jakości i pochodzenia produktu rolnego lub artykułu spożywczego. Identyfikację i wybór poszczególnych wyrobów ułatwiają oznaczenia geograficzne, nazwy pochodzenia oraz gwarantowane tradycyjne specjalności. Niektóre gminy posiadają możliwości tworzenia i rejestrowania takich produktów. Pozwala to na zwiększenie zakresu przedsiębiorczości lokalnej bazującej na tradycyjnych sposobach produkcji oraz wzrostu produkcji i dochodów, ze względu na ciągle rosnący popyt na jakościowo dobre produkty rolne.

Działanie 1.5. Zwiększenie możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE)

Wykorzystywanie w coraz większym zakresie odnawialnych źródeł energii oraz stosowanie nieszkodliwych dla środowiska technologii pozyskiwania energii ma istotne znaczenie z punktu widzenia rozwoju gospodarczego. Powszechna dostępność OZE daje praktycznie każdemu w mniejszym lub większym stopniu możliwość korzystania z nich. Własne zasoby OZE pozwalają w pewnym stopniu na uniezależnienie się od zmienności rynku energetycznego, co z kolei przekłada się na wymierne korzyści ekonomiczne dla przedsiębiorstw. Co istotne, odnawialne źródła energii przyczyniają się do zapewnienia dobrobytu i wysokiej jakości życia również przyszłym pokoleniom.

Na obszarach wiejskich występują możliwości wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych, przede wszystkim z wiatru i biomasy. Pozwala to na stworzenie nowych rodzajów działalności gospodarczej oraz uzupełnienie bilansu energetycznego poszczególnych rejonów województwa.

Działanie 1.6. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej

Wpływ na atrakcyjność inwestycyjną mają takie czynniki jak: zewnętrzna i wewnętrzna dostępność transportowa, jakość infrastruktury teleinformatycznej, jakość zasobów pracy, chłonność rynku, stan środowiska naturalnego, poziom bezpieczeństwa, liczba i jakość instytucji otoczenia biznesu, obecność dobrze funkcjonujących parków technologicznych, rola specjalnych stref ekonomicznych, wydajność pracy, liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego, stan infrastruktury społecznej, w tym liczba i aktywność instytucji kultury (teatry, kina, muzea), nasycenie infrastrukturą hotelową i gastronomiczną, wysoka jakość przestrzeni publicznej, wreszcie aktywność władz lokalnych i regionalnych wobec inwestorów oraz działania administracji rządowej w tym zakresie.

Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej powinno odbywać się w zakresie łatwiejszego dostępu do uzbrojonych terenów inwestycyjnych oraz ułatwienia procedur administracyjnych. Tworzenie warunków do inwestowania powinno dotyczyć w głównej mierze branż kluczowych oraz działalności związanej z lepszym wykorzystaniem środowiska naturalnego.

Działanie 1.7. Rozwój terenów wiejskich poprzez skoordynowane działania z zakresu planowania przestrzennego oraz ochrona wartości kulturowych, przyrodniczych w krajobrazie ruralistycznym regionu

Województwo podlaskie posiada szereg wartości kulturowych i przyrodniczych, które stanowią jeden z fundamentów tożsamości regionu oraz potencjalne źródło jego rozwoju. Istnieje konieczność podjęcia działań przyczyniających się do dokonania oceny stanu zachowania historycznych zespołów wiejskich oraz dokonania wyboru obszarów i obiektów szczególnie cennych, dla których sformułowane zostaną wytyczne konserwatorskie, tak aby udało się zachować specyfikę i charakter krajobrazu oraz regionalnego stylu województwa podlaskiego.

Działania tego typu pozwolą na podniesienie atrakcyjności regionu z punktu widzenia specyfiki posiadanych walorów.

Działanie 1.8. Stworzenie warunków rozwoju rolnictwa jako bazy przetwórstwa rolno-spożywczego

Istnieje konieczność zmiany sposobów i priorytetów wspierania rolnictwa w kierunku podniesienia ważności pozaprodukcyjnych funkcji produkcji rolnej. Wynika to ze zmian w społecznym postrzeganiu rolnictwa, problemów związanych z ochroną środowiska naturalnego oraz wykorzystywaniem tradycji lokalnych. Powoduje to, że rozwój rolnictwa musi przebiegać w sposób zrównoważony opierający się o niską intensywność produkcji rolnej, wykorzystywanie tradycyjnych metod produkcji oraz różnorodność mikrostruktur rolniczych i wiejskich. Działania te mogą stworzyć szansę rozwoju rolnictwa w zgodzie z jego europejskim modelem.

Cel strategiczny II: Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz wykorzystanie ich potencjałów i zasobów

Poszczególne gminy posiadają odpowiednie warunki do zapewnienia odpowiedniej jakości życia (bezpieczeństwo, środowisko) oraz posiadają szereg zasobów mogących zwiększyć poziom rozwoju. Ich wykorzystanie będzie możliwe poprzez dostępność infrastrukturalną. Dodatkowo zwiększy to poziom życia mieszkańców i stanowić będzie zachętę dla przybywających z zewnątrz.

Realizacja inwestycji infrastrukturalnych zapewni również większy stopień spójności terytorialnej województwa.

Cel operacyjny 2: Rozwój infrastruktury podnoszącej jakość życia mieszkańców oraz dostępność transportową i komunikacyjną

Zrównoważony i dynamiczny rozwój obszarów wiejskich jest ściśle związany z zapewnieniem warunków do dobrego funkcjonowania mieszkańców i przedsiębiorstw. Istnieje konieczność zwiększenia dostępności transportowej i komunikacyjnej, dających szansę na rozwój przedsiębiorczości i poprawę sytuacji mieszkańców. Spowoduje to lepsze warunki zamieszkania i pracy. W efekcie ograniczy negatywne trendy migracyjne i wyludnianie się wsi. Ważnym elementem jest również rozwój infrastruktury technicznej zapewniającej warunki do nowych projektów inwestycyjnych i poprawiających jakość życia.

Działanie 2.1. Rozwój infrastruktury technicznej (sanitarnej, wodociągowej, gazowej)

Braki w infrastrukturze technicznej zmniejszają standard i jakość życia mieszkańców, skłaniając do wyjeżdżania do dużych ośrodków miejskich czy za granicę. Jest to również osłabienie potencjalnego zainteresowania tymi obszarami zarówno ze strony mieszkańców innych terenów, jak i przedsiębiorców.

Kluczowe jest zwiększenie zakresu wykorzystania infrastruktury sanitarnej, oczyszczalni oraz poszerzenia przepustowości infrastruktury gazowej.

Działanie 2.2. Modernizacja i budowa infrastruktury transportowej i komunikacyjnej

Jest to wyraz słabej dostępności komunikacyjnej i transportowej obszarów wiejskich. Niedostatek inwestycji w tym zakresie wpływa na ograniczone możliwości zainteresowania potencjalnych przedsiębiorców nowymi działaniami oraz zmniejszeniem zakresu wymiany gospodarczej z zagranicą. Ponadto jest to ograniczenie chęci pozostawania mieszkańców na danych terenach i zwiększenie migracji.

Przedsięwzięciem kluczowym jest przede wszystkim poprawa ciągów komunikacyjnych transeuropejskich oraz połączeń dróg lokalnych z krajowymi i międzynarodowymi.

Działanie 2.3. Rozwój infrastruktury społecznej zapewniającej mieszkańcom obszarów wiejskich dostęp do dóbr i usług publicznych

Zwiększenie możliwości rozwoju obszarów wiejskich związanych jest z dostępnością do usług w zakresie zdrowia, administracji czy kultury. Usługi publiczne pozwolą na zwiększenie możliwości ograniczenia procedur biurokratycznych dla przedsiębiorczości oraz podniosą jakość życia mieszkańców ograniczając czas dostępu do nich.

Kluczowym przedsięwzięciem jest proces wdrożenia e-administracji, gdyż wpłynie to zarówno na potencjalne korzyści obecnych i przyszłych przedsiębiorców, jak również na obecnych czy przyszłych mieszkańców.

Cel strategiczny III Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego

Województwo posiada znaczące zasoby przemysłu przetwórstwa rolno – spożywczego oraz możliwości do zwiększenia jego atrakcyjności inwestycyjnej. Realizacja celu przyczyni się do zdynamizowania rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich poprzez zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych, zatrudnienia, podniesienia poziomu życia mieszkańców oraz uzyskania spójności terytorialnej województwa.

Cel operacyjny 3: Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego

Następuje zmiana charakteru i funkcji przemysłu rolno-spożywczego. Rozwój tego sektora jest ściśle skorelowany z ogólną koniunkturą gospodarczą i tempem wzrostu PKB. Utrzymuje się słaby związek przemysłu spożywczego ze zmianami poziomu towarowej produkcji rolnictwa. Oznacza to, że główną funkcją tego przemysłu nie jest już przetwarzanie produktów rolnictwa, lecz produkcja żywności o stopniu przetworzenia określanym przez rynek i preferencje konsumentów (krajowych i zagranicznych). Równocześnie nasila się oddziaływanie przemysłu spożywczego na struktury produkcyjne rolnictwa. Wprowadzenie stopień integracji pionowej produkcji rolnej z przetwórstwem jest wciąż za niski, ale wymagania stawiane przez producentów żywności doprowadziły już do znaczącego postępu jakościowego produkcji rolnej oraz do koncentracji podaży produktów rolnictwa.

Przemysł rolno-spożywczy województwa podlaskiego może być konkurentem dla producentów żywności w krajach UE. Już obecnie prezentuje on duży potencjał produkcyjny, jednak musi być on unowocześniany (innowacyjność). Jego głównym atutem i szansą są mniejsze marże i koszty przetwórstwa, co przy niższych cenach produktów rolnictwa, pozwala na osiągnięcie znaczących przewag cenowo-kosztowych.

Działanie 3.1. Wdrażanie i promocja innowacyjnych rozwiązań w sektorze rolno-spożywczym

Uwagę należy zwrócić na innowacyjne technologie, które stwarzają nowe możliwości przemysłu rolno-spożywczego: zapobiegania zanieczyszczeniu lub w niektórych przypadkach wręcz oczyszczania środowiska, wprowadzenia nowych produktów na rynek europejski czy poprawę walki z niedoborem niektórych produktów. Z drugiej strony, nowe technologie stanowią również pewne wyzwania: konieczność nieustannego wprowadzania innowacji wymaga coraz większych nakładów na badania i rozwój, a te w podlaskich firmach są dość niskie. Wymagają one także współpracy wielu różnych podmiotów i dostosowania różnych sektorów przemysłu. Problemem zaczyna być również dostęp do wykwalifikowanej kadry.

Obecnie sektor rolno-spożywczy jest jednym z najbardziej konkurencyjnych w województwie podlaskim. Korzysta z szeregu bardzo nowoczesnych rozwiązań, jednak presja konkurentów europejskich wymaga coraz bardziej innowacyjnych działań. Przedsiębiorstwa tego sektora powinny inwestować w badania aplikacyjne i eksperymentalne oraz podejmować współpracy z jednostkami badawczymi w zakresie stosowania nowych technologii.

Ponadto istnieje potrzeba dostępu do wykwalifikowanej kadry, co zapewnić powinny uczelnie regionalne poprzez otwieranie kierunków zbieżnych z celami działalności firm.

Działanie 3.2. Zwiększenie udziału producentów rolno-spożywczych w finansowaniu i wdrażaniu kierunków sektorowej działalności badawczo- rozwojowej

Zwiększenie poziomu innowacyjności przedsiębiorstw w sektorze rolno-spożywczym wymaga wzrostu liczby projektów i zakresu prowadzonej działalności B+R. Obecnie przedsiębiorstwa w bardzo niewielkim stopniu ponoszą koszty badań. Jednak presja konkurencyjna wymuszać będzie z jednej strony wyższą innowacyjność, z drugiej zaś konieczność zatrudnienia pracowników w działach B+R i podejmowania wspólnych projektów badawczych z innymi przedsiębiorstwami i (lub) instytucjami. Konsekwencją tego musi być zwiększenie nakładów finansowanych przez same przedsiębiorstwa, co

spowoduje większą ich efektywność oraz lepsze dopasowanie prowadzonych badań do profilu działalności firm.

Cel operacyjny 4: Transfer wiedzy i technologii służącej zrównoważonemu rozwojowi sektora rolno-spożywczego

Współcześnie system wiedzy rolniczej i informacji ewoluje w kierunku systemu wiedzy rolniczej i innowacji otwierając się bardziej na realizację publicznych celów oraz działań wspierających innowacyjność w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Powstające rolnicze systemy innowacyjne (Agricultural Innovation Systems – AIS) definiowane są jako sieci powiązań organizacji, przedsiębiorstw i osób skierowanych na ekonomiczne wykorzystanie nowych produktów, technik i technologii, nowych form organizacyjnych razem z instytucjami publicznymi i polityką państwa (UE), które wpływają na sposób, w jaki poszczególni interesariusze oddziałują na tworzenie zasobu wiedzy, dzielą się dostępem do niej i jej wykorzystaniem.

Coraz szerszy zakres pozyskiwanych technologii i nowej wiedzy pozwoli na dopasowanie profilu produkcji regionalnej do wymagań gospodarki europejskiej oraz stworzy możliwości realizacji bardziej efektywnych metod produkcji i zarządzania działalnością. Poza tym nowe metody produkcji pozwolą na lepsze wykorzystanie warunków naturalnych regionu (obszary chronione).

Działanie 4.1. Poprawa funkcjonowania instytucji wspierających transfer wiedzy do sektora

System przepływu wiedzy i informacji do sektora obejmuje: produkcję; zaopatrzenie; sprzedaż/marketing; politykę rolną; badania i edukację i doradztwo rolnicze. Szczególnego znaczenia nabiera w tym wypadku faza badawcza i doradztwo. Są to obszary wymagające największego wsparcia i najbardziej istotne z punktu widzenia wyższej innowacyjności sektora. Ograniczona liczba badań, związana ze zbyt małymi środkami oraz brak doradztwa w zakresie nowych technologicznie rozwiązań powodują, że wielu producentów nie może osiągnąć pełni możliwości gospodarczych (wyższej efektywności i konkurencyjności). Kluczowe staje się finansowanie projektów badawczych w zakresie działalności rolno-spożywczej oraz usług doradztwa w prowadzonej działalności gospodarczej, ukierunkowanej na wzrost poziomu innowacyjności.

Działanie 4.2. Rozwój badań na rzecz zrównoważonego rozwoju sektora rolno-spożywczego

Do strategicznie ważnych badań w zakresie rozwoju sektora zaliczyć można: jakość żywności; rozwój rolnictwa zrównoważonego; GMO w rolnictwie i żywieniu; ochrona zasobów genetycznych zwierząt i roślin; wpływ zmian klimatu na rolnictwo; konieczność ochrony środowiska w działalności rolniczej; energia odnawialna ze źródeł pochodzenia rolniczego – bioenergia.

Powoduje to konieczność dopasowania charakteru i struktury produkcji rolno-spożywczej. Przedsiębiorstwa i instytucje oraz jednostki badawcze powinny realizować projekty pozwalające na szybsze osiągnięcie celów wynikające z trendów rozwojowych.

Najważniejsze to pozyskiwanie środków na badania oraz stworzenia zaplecza naukowo-badawczego (w firmach i na uczelniach) mogącego realizować powyższe zadania.

Następstwo problemu	Bezrobocie, spadek dochodów	Migracje	Spadek konkurencyjności sektora
Problem	Niska dynamika rozwoju i jakość życia obszarów wiejskich		
Przyczyny problemu	Ograniczona przedsiębiorczość i niewiele miejsc pracy	Słaba dostępność infrastrukturalna	Ograniczone możliwości rozwoju sektora rolno-spożywczego

Obszary przygraniczne

Cel strategiczny I: Wykorzystywanie położenia i potencjałów rozwojowych obszaru przygranicznego dla osiągnięcia spójności wewnętrznej i terytorialnej.

Jest to konsekwencja ukierunkowania działań rozwojowych zmierzających do aktywizacji zawodowej ludności, na rozwój przemysłu i usług oraz intensyfikacja współpracy instytucjonalnej, inwestycyjnej i organizacyjnej z partnerami wschodnimi. Innym aspektem jest dylemat dotyczący wyboru między

działaniami w zakresie ochrony środowiska naturalnego i rozwojem obszarów chronionych, a działaniami na rzecz przyciągania inwestycji zagranicznych, poprzez tworzenie atrakcyjnych infrastrukturalnie i przestrzennie obszarów inwestycyjnych.

Cel operacyjny 1. Efektywne wykorzystanie potencjałów rozwojowych obszaru przygranicznego

Obszary przygraniczne województwa podlaskiego (sąsiadujące z Białorusią i Litwą) posiadają szereg możliwości zwiększenia zakresu i dynamiki ich rozwoju. Największą szansą jest zwiększenie zakresu i wolumenu współpracy gospodarczej z sąsiadami oraz innymi partnerami wschodnimi (Rosja, Ukraina, państwa bałtyckie).

Szereg przedsiębiorstw prowadzi działalność ukierunkowaną na rynki wschodnie, co wynika z dobrego odczytywania zapotrzebowania rynkowego. Natomiast instytucje regionalne posiadają dobre i unormowane relacje z partnerami wschodnimi. Istnieje potrzeba zwiększenia aktywności jednych i drugim w tym zakresie poprzez zmniejszenie ograniczeń formalnych (w tym politycznych) oraz wprowadzenia niezbędnych ułatwień gospodarczych. Ponadto powinna istnieć skoordynowana, szeroka akcja promocji różnych aspektów działalności regionów przygranicznych poza granicami (gospodarczych, społecznych, kulturowych).

Działanie 1.1. Likwidacja ograniczeń związanych z położeniem obszaru przygranicznego, szczególnie wzdłuż zewnętrznych granic UE

Obszary przygraniczne muszą być zintegrowane z całością województwa. Powinno się to odbywać poprzez tworzenie połączeń drogowych i komunikacyjnych, związków gospodarczych i instytucjonalnych między poszczególnymi obszarami województwa czy wykorzystania potencjałów rozwojowych dużych ośrodków. Wpłyne to na stworzenie warunków do lepszego wykorzystania potencjałów znajdujących się na obszarze transgranicznym. Kluczowymi działaniami powinny być inwestycje infrastrukturalne, transfer wiedzy, inwestycje w kapitał ludzki oraz tworzenie relacji gospodarczych wewnątrzregionalnym i międzynarodowych.

Działanie 1.2. Wzrost poziomu rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego obszaru przygranicznego

Obszary przygraniczne charakteryzują się niskim poziomem rozwoju w stosunku do głównych ośrodków województwa. Jednym z kluczowych działań zmierzających do poprawy tej sytuacji powinien być system wsparcia wzrostu jakości kapitału ludzkiego i społecznego w powiązaniu z celami rozwojowymi obszarów transgranicznych – ukierunkowany na partnerów wschodnich, rozwijający kluczowe branże gospodarcze oraz podnoszący poziom wiedzy do rozwoju nowych, proeksportowych dziedzin, branż czy sektorów.

Działanie 1.3. Poprawa dostępu do dóbr i usług publicznych (infrastruktura teleinformatyczna, edukacja, zdrowie, kultura, wybrane usługi komunalne) obszaru przygranicznego

Szanse rozwojowe obszarów przygranicznych związane są również z dostępnością do usług publicznych w zakresie zdrowia, administracji czy kultury. Pozwoli to na podniesienie jakości życia mieszkańców oraz stworzenie warunków do napływu inwestorów i nowych mieszkańców.

Jednym z kluczowych przedsięwzięć będzie proces wdrożenia obsługi administracyjnej obejmującej działalność gospodarczą firm tego obszaru oraz zwiększającej przepływ informacji z drugiej strony granicy. Lepszy dostęp do usług publicznych może również skłaniać do napływu osób spoza granicy wschodniej, co zapobiegać będzie wyludnianiu tych obszarów oraz poprawie sytuacji społecznej i demograficznej.

Cel operacyjny 2. Spójność wewnętrzna i terytorialna

Spójność terytorialną stanowi sieć wzajemnych powiązań wielu aspektów współczesnej przestrzeni życiowej (spójność gospodarcza, transportowa, ekologiczna, rozwojowa, społeczna i in.), wyrażająca się poprzez minimalizację występowania konfliktów przestrzennych oraz równoważenia różnic potencjałów rozwojowych pomiędzy regionami, a także negatywnych efektów procesów rozwojowych (wynikających tak z indywidualnych cech poszczególnych regionów jak i specyfiki rynków globalnych).

Spójność terytorialna nie polega jednak na dążeniu do unifikacji i znoszeniu charakterystycznych cech regionów ale na ich wykorzystaniu w budowaniu sieci wzajemnych powiązań.

Można zauważyć, że wiele obszarów przygranicznych bez specjalnego traktowania nie poradzi sobie w dzisiejszych realiach gospodarczych i społecznych. Dodatkowe formy ich wsparcia są więc konieczne. Powinny być one dostosowane precyzyjnie do specyfiki takiego regionu i w związku z tym przybierać różne formy (od finansowej poprzez nałożenie dodatkowych sposobów ochrony krajobrazu aż po transfer wiedzy i technologii). Jest to tym bardziej istotne, że obszary przygraniczne województwa podlaskiego charakteryzują się niskim poziomem rozwoju oraz mają ograniczone możliwości korzystania z najlepszego czynnika rozwojowego jakim jest wymiana transgraniczna.

Działanie 2.1. Realizacja inwestycji infrastrukturalnych – drogowych i technicznych

Ograniczenia infrastrukturalne zmniejszają możliwości rozwojowe obszaru oraz zwiększają zakres migracji poza tereny przygraniczne. Ponadto brak infrastruktury zwiększa różnice rozwojowe między poszczególnymi obszarami województwa i ogranicza spójność terytorialną. Istotny staje się rozwój i modernizacja zarówno infrastruktury technicznej, transportowej, jak i komunikacyjnej.

Działanie 2.2. Rozbudowa infrastruktury granicznej oraz poprawa przenikalności granicy

Szansą rozwojową regionów przygranicznych staje się zwiększenie przepływów gospodarczych i ludzkich między krajami (Białoruś, Rosja, Ukraina, kraje bałtyckie). Pozwala to na zwiększenie wolumenu wymiany, wzrost przedsiębiorczości oraz zatrudnienia i dochodów. Związane jest to z uproszczeniem procedur wizowych, w tym zwiększeniem liczby odpraw paszportowo-celnych oraz uruchomieniem nowych przejść granicznych małego i dużego ruchu;

Działanie 2.3. Wzmocnienie przygranicznych ośrodków subregionalnych i lokalnych

Współpraca transgraniczna prowadzona przez poszczególne gminy wymaga istnienia silnych ośrodków przygranicznych obejmujących przedsiębiorstwa i instytucje (społeczne, kulturalne). Pozwoli to na stworzenie wspólnych obszarów współpracy oraz zwiększenia zakresu kontaktów międzynarodowych. Przedsiębiorstwa z obszarów transgranicznych powinny poszukiwać partnerów za granicą wschodnią oraz uzyskiwać wsparcie władz lokalnych w dostępie do rynków zagranicznych. Z kolei instytucje regionalne powinny prowadzić działania na rzecz poszerzania współpracy transgranicznej. Ścisła współpraca obu tych grup podmiotów daje szansę na lepsze zorganizowanie działań transgranicznych.

Działanie 2.4. Poprawa relacji transgranicznych poprzez wspólne projekty w zakresie kultury, turystyki uzdrowiskowej oraz wypoczynkowej.

Instytucje regionalne powinny tworzyć warunki do realizacji różnego typu przedsięwzięć o charakterze transgranicznym. Pozwoli to na zwiększenie zainteresowania mieszkańców krajów ościennych poprzez wykorzystanie oferty handlowej przedsiębiorstw regionalnych oraz sprzedaż usług, na które istnieje zapotrzebowanie po wschodniej stronie. Kluczowymi wydają się działania w zakresie promocji różnych typów turystyki regionalnej. Realizacja tego celu wymaga stworzenia systemu informacji i pozyskiwania potencjalnych klientów.

Cel operacyjny 3: Poszerzenie współpracy transgranicznej

Bardzo ważna jest poprawa transgranicznych zdolności do współpracy na poziomie lokalnym i regionalnym. Pojawić się powinny działania zmierzające do podniesienia instytucjonalnego potencjału współpracy. Rozwój tego potencjału nastąpi dzięki tworzeniu zinstytucjonalizowanych form współpracy transgranicznej. Kolejnym elementem jest wymiana informacji i doświadczeń, współpraca sieciowa, w tym z wykorzystaniem Internetu. Ważna jest również współpraca instytucji publicznych, przede wszystkim jednostek samorządu terytorialnego, szczególnie w zakresie wspólnego planowania strategicznego i przestrzennego.

Rozszerzenie współpracy transgranicznej dotyczyć powinno również przygotowania, wdrażania i wykorzystywania technologii komunikacyjnych i informacyjnych. Ważny aspekt to zwiększenie współ-

pracy gospodarczej bazującej na wspólnych projektach firm oraz wykorzystywania potencjałów przedsiębiorczości po obu stronach granic.

Obszary przygraniczne województwa podlaskiego w niewielkim stopniu są do tego przygotowane, dlatego istnieje konieczność zdynamizowania działań instytucjonalnych na rzecz szerszej i głębszej współpracy z partnerami wschodnimi.

Działanie 3.1. Tworzenie powiązań formalnych i nieformalnych oraz sieci współpracy pomiędzy organizacjami i podmiotami z obszarów transgranicznych

Korzyści płynące z działania sieci to przede wszystkim przepływy informacji i wiedzy, której te informacje są nośnikiem, działania (wspólne lub samodzielne) podejmowane na ich podstawie oraz zrealizowane cele uczestników. Uczestnicy sieci współpracy po obu stronach granicy będą mogli korzystać z większej liczby informacji dotyczących możliwości rozwoju różnych form działalności gospodarczej czy społecznej. Ponadto pozwoli to na szerszy zakres współpracy transgranicznej i skłoni do realizacji przedsięwzięć gospodarczych, głównie w sektorze usługowym.

Działanie 3.2. Ochrona wspólnego dziedzicowego kulturowego i przyrodniczego obszaru pogranicza

Działanie pozwoli na tworzenie wspólnych obszarów działalności gospodarczej i społecznej oraz przeciwdziałanie podobnym problemom pojawiającym się po obu stronach granicy. Zwiększy to również zainteresowanie potencjalnymi możliwościami realizacji wspólnych projektów obejmujących te obszary i lepszą współpracą transgraniczną.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego daje również szanse na prowadzenie działalności gospodarczej wykorzystującej to bogactwo – turystyka, przetwórstwo rolne i drzewne czy usługi związane z tego typu działalnością.

Następstwo problemu	Spadek efektywności i dynamiki rozwoju gospodarczego	Marginalizacja obszaru	Spadek możliwości rozwoju działalności gospodarczej
Problem	Słabe wykorzystanie potencjału transgranicznego		
Przyczyny problemu	Niska efektywność przedsiębiorstw	Ograniczona spójność wewnętrzna i terytorialna	Słaba współpraca gospodarcza z zagranicą

Bezpieczeństwo publiczne

Cel strategiczny I: Zwiększenie bezpieczeństwa publicznego we wszystkich obszarach.

Poczucie bezpieczeństwa – lub jego brak – przesądza o jakości życia i rozwoju społeczeństwa. Celem zasadniczym jest podniesienie poziomu bezpieczeństwa publicznego województwa zarówno na obszarach miejskich, wiejskich jak i przygranicznych. Bezpieczeństwo publiczne jest zagadnieniem, które należy rozpatrywać na wielu płaszczyznach. Zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w województwie warunkuje polepszenie wizerunku regionu w otoczeniu krajowym i międzynarodowym oraz zwiększenie jego atrakcyjności zarówno w aspekcie społecznym i gospodarczym. Realizacja celu zwiększy poziom bezpieczeństwa publicznego we wszystkich obszarach a zwiększenie poziomu bezpieczeństwa publicznego zapewni mieszkańcom bezpieczne warunki życia, przedsiębiorcom odpowiedni klimat do rozwoju działalności gospodarczej a turystom komfort wypoczynku i rekreacji.

Cel operacyjny 1: Wysokie bezpieczeństwo ludzi przebywających na terenie województwa

Bezpieczeństwo stanowi fundamentalną potrzeb mieszkańców województwa oraz osób przebywających na jego terenie. Osiągnięcie wysokiego poziomu bezpieczeństwa wymaga podejścia kompleksowego, łączącego w sobie zarówno profilaktykę czyli zapobieganie powstawania zagrożeń, edukację w zakresie postępowania z zagrożeniami, zmniejszenia liczby zdarzeń uciążliwych dla społeczeństwa jak również eliminacja negatywnych zjawisk społecznych i zagrożeń.

Działanie 1.1 Profilaktyka - podniesienie świadomości społeczeństwa w zakresie bezpieczeństwa publicznego.

Wstępnym warunkiem koniecznym dla skutecznej realizacji podejmowanych w omawianym zakresie działań powinno być podniesienie świadomości społeczeństwa co do możliwych zagrożeń oraz właściwego postępowania w przypadku ich wystąpienia. W ramach działania planuje się przeprowadzenie programów profilaktycznych oraz edukacyjnych w celu przeciwdziałania przestępczości oraz zagrożeniom technologicznym i cywilizacyjnym. Propagowanie wiedzy w zakresie bezpieczeństwa publicznego może odbywać się poprzez konkursy, festyny, akcje promocyjne organizowane przez Policję, organizacje pozarządowe, samorządy i różne jego szczeble. Realizacja programów kierunkowych skierowanych do konkretnych grup (dzieci, młodzież, osoby starsze, kierowcy) w zakresie bezpieczeństwa i ratowniczej prewencji społecznej przyczyni się do podniesienia świadomości jak również zdobycia praktycznych umiejętności wśród mieszkańców. Kluczowa jest również współpraca z placówkami oświatowymi w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa.

Działanie 1.2 Edukacja dla bezpieczeństwa

Działanie ma na celu zdynamiczowane działania wychowawcze prowadzonych przez pedagogów szkolnych, nauczycieli, przedstawicieli Policji. Należy zintensyfikować spotkania z nieletnimi, na których poruszane będą tematy z zakresu prewencji kryminalnej, narkomani, negatywnego wpływu do przynależności do nieformalnych grup młodzieżowych i sekt religijnych, odpowiedzialności karnej, alkoholu, papierosów. Tematy te powinny być omawiane w ramach specjalnych spotkań z młodzieżą jak również przez pedagogów i wychowawców szkolnych. Edukację prewencyjną należy podjąć już od wieku przedszkolnego, w których udział będzie brał personel wychowawczy i przedstawiciele policji. Efektem tego profilaktyczno-zapobiegawczego działania będzie przeciwdziałanie alkoholizmowi, ograniczenia narkomanii, przeciwdziałanie alkoholizmowi, przemocy w rodzinie, podpaleniom, ograniczenia zjawisk subkultur młodzieżowych, jak również edukacja w kierunku przeciwdziałania przestępczości nieletnich.

Działanie 1.3 Sporządzenie map regionów najbardziej zagrożonych

W ramach działania stworzone zostaną kompleksowe mapy terenów najbardziej zagrożonych w województwie pod względem zagrożeń przestępczością, patologiami, zagrożenia przyrody itd.

Działanie 1.4 Ograniczenie liczby przestępstw

W ramach działania należy zintensyfikować zwalczanie przestępczości zorganizowanej (kradzieże aut, handel narkotykami, przemyty). Szczególne znaczenie ma walka z przestępczością pospolitą, najbardziej dokuczliwą dla mieszkańców (włamania, kradzieże mienia, wandalizm, uszkodzenia, zachowania chuligańskie, rozboje) oraz ściganie jej sprawców. Należy nasilić działania w zakresie zwalczania przestępczości pospolitej w sferach szczególnie niebezpiecznych wynikających z map zagrożeń. Dodatkowo należy przeprowadzić programy znakowania mienia. Działanie przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego.

Działanie 1.5 Rozbudowa i utrzymanie monitoringu wizyjnego miast i pełny monitoring wizyjny miejsc zagrożonych oraz o wzmożonym ruchu turystycznym

Dla podniesienia bezpieczeństwa niezbędna jest rozbudowa monitoringu w miastach województwa. Dodatkowo należy przeprowadzić pełny monitoring terenów najbardziej zagrożonych zgodnie z wykonanymi mapami zagrożeń. Takimi terenami są wszystkie tereny na których dochodzi do kłusownictwa. W ramach działania stworzony zostanie system monitoringu wizyjnego rzek (np. Biebrza na odcinku parku), który całkowicie wyeliminuje działania przestępcze w postaci kłusownictwa przyczyniając się do ochrony przyrody. Dodatkowo monitoring wizyjny stworzy bezpieczne warunki do turystyki kwalifikowanej dla osób przebywających na tych terenach.

Działanie 1.6 Wzmocniona kontrola miejsc o szczególnym znaczeniu

W ramach działania zintensyfikowana zostanie kontrola terenów o szczególnym znaczeniu. Działanie zapewni spokój i porządek publiczny na terenie miast, przejść granicznych i obszarów szczególnie zagrożonych.

Działanie 1.7 Odbudowa wśród mieszkańców więzi dobrosąsiedzkich wśród ludności miejskiej oraz reagowanie na zjawiska patologiczne

Anonimowość, bierność, brak poczucia odpowiedzialności za dobro wspólne, dające „nieme przyzwolenie” na popełnianie przestępstw i wykroczeń. W celu zwiększenia poziomu bezpieczeństwa należy przeprowadzić działanie z zakres odbudowy więzi i zmniejszenia dystansu wobec sąsiadów. Działanie te należy podjąć na terenie największych miast województwa gdzie kontakty często ograniczają się jedynie do kontaktów grzecznościowych. Istotne jest również przekonanie społeczeństwa do reagowania na zjawiska patologiczne. Działanie przyczyni się do zmniejszenia drobnej przestępczości i zagrożeń poprzez uruchomienie „sąsiedzkiego” monitoringu. Realizacje działania odbywać się będzie za pomocą akcji promocyjnych, festynów, we współpracy z Dzielnicowymi.

Działanie 1.8 Bieżąca informacja o występujących zagrożeniach

Spółeczeństwo będzie na bieżąco informowane w występowaniu potencjalnych zagrożeń, możliwościach ich unikania i ograniczania jak również reagowania. Informacje przekazywane będą przy współpracy z mediami lokalnymi.

Działanie 1.9 Eliminacja negatywnych zjawisk związanych z ruchem granicznym

Ze względu na położenie geograficzne województwa i nasilający się ruch graniczny niezbędne jest przeprowadzenie działań z zakresu eliminacji negatywnych zagrożeń społecznych. Z jednej strony eliminacji ulegną zagrożenia wynikające z przyjazdami osób za granicy wschodniej w postaci kradzieży, nielegalnego przebywania na terenie województwa, z drugiej działania powinno zapewnić osobom przyjeżdżającym do województwa poczucie pełnego bezpieczeństwa w szczególności dużych skupisk ludzi (galerie handlowe).

Cel operacyjny 2: Zmniejszenie występowania negatywnych zjawisk ruchu drogowego, transportu i komunikacji

Realizacja celu przyczyni się do zmniejszenia zagrożeń występujących w ruchu drogowym w postaci kolizji i wypadków drogowych jak również ograniczy zagrożenia ze strony transportu drogowego i kolejowego, przy zaangażowaniu wszystkich podmiotów współodpowiedzialnych za stan bezpieczeństwa w tym zakresie. Poprzez realizację celu podniesione zostanie bezpieczeństwo uczestników ruchu drogowego.

Działanie 2.1 Zwiększenie nadzoru transportu, w szczególności transportu materiałów niebezpiecznych

W ramach działania znacznie zwiększony zostanie nadzór nad transportem zarówno drogowym jak i kolejowym. Priorytetowa jest kontrola transportu materiałów niebezpiecznych. W ramach działania zmożone zostaną kontrole pojazdów typu TIR pod kątem przewozu jak również przestrzegania przepisów ruchu drogowego i prędkości.

Działania 2.2 Wspieranie kampanii bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów na drogach

Wspieranie kampanii z tego zakresu przyczyni się do zmniejszenia ilości wypadków drogowych z udziałem pieszych i rowerzystów. W ramach działania przeprowadzone zostaną programy i akcje promujące bezpieczne zachowanie na drogach. W ramach działania nastąpi promowanie bezpiecznego zachowania wśród kierowców wobec niechronionych uczestników ruchu oraz upowszechnianie noszenia materiałów odblaskowych

Działanie 2.3 Zmniejszanie zagrożeń na drogach oraz eliminacja ich skutków

W pierwszej kolejności działanie przyczyni się do eliminacji występowania zagrożeń na drogach poprzez prowadzenie lustracyjnych działań na drogach i w zakresie infrastruktury i oznakowania prowadzonych w okresach jesień, wiosna. W ramach działania stworzona zostanie mapa miejsc niebez-

piecznych na drogach oraz stworzone zostaną mechanizmy wyeliminowania niebezpiecznych zdarzeń w tych miejscach.

Działanie 2.4 Wdrażanie nowych rozwiązań komunikacyjnych

W ramach działania przeprowadzona zostanie analiza istniejących rozwiązań komunikacyjnych i ich weryfikacja celem wdrożenia nowych rozwiązań komunikacyjnych w newralgicznych miejscach.

Cel operacyjny 3: Wzrost efektywności działania podmiotów i służb bezpieczeństwa publicznego i ratownictwa

Realizacja celu przyczyni się do zwiększenia poziomu bezpieczeństwa publicznego w województwie. Efektywne działanie podmiotów i służb bezpieczeństwa publicznego przyczyni się do wykrywania większej ilości przestępstw, ochrony obywateli, zwiększenia poczucia bezpieczeństwa mieszkańców, poprawy wizerunku podmiotów i służb bezpieczeństwa publicznego. Efektywność zależna jest w znacznym stopniu od podjęcia współpracy w działaniu poszczególnych służb i podmiotów.

Działanie 3.1 Wzmocnienie współpracy podmiotów i służb bezpieczeństwa publicznego

Koniecznym jest zapewnienie mechanizmów stałej współpracy wszystkich aktorów odpowiedzialnych bądź biorących udział w zagwarantowaniu bezpieczeństwa. Współpraca w tym zakresie podniesie efektywność działania poszczególnych podmiotów, przyczyni się do znacznego podniesienia poziomu bezpieczeństwa oraz umożliwi zrealizowanie trudnych i wymagających znacznych zasobów zadań.

Działanie 3.2 Usystematyzowanie i wypracowanie spójnych mechanizmów prewencyjnych

W ramach działania należy opracować wspólne, jednolite mechanizmy prewencyjne. Efektem realizacji działania będzie wypracowanie spójnych sposobów zapobiegania lub likwidowania tego samego zagrożenia w ramach wszystkich instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo.

Działanie 3.3 Stworzenie płaszczyzny kooperacji pomiędzy instytucjami i jednostkami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo publiczne na poziomie gmin i powiatów oraz społecznościami lokalnymi

W ramach realizacji działania powstanie płaszczyzna kooperacji w zakresie bezpieczeństwa publicznego na poziomie gmin i powiatów umożliwiającą tworzenie efektywnych lokalnych systemów bezpieczeństwa. Nawiązanie zintegrowanej współpracy ze społecznościami lokalnymi skutkować będzie poprawą bezpieczeństwa lokalnego zgodnie z indywidualnymi potrzebami poszczególnych gmin i powiatów.

Działanie 3.4 Wykorzystanie oraz upowszechnienie rozwiązań ICT

Podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo publiczne będą w swojej pracy rozwiązywania ICT z zakresu ratownictwa i bezpieczeństwa publicznego.

Działanie 3.5 Wzmocnienie techniczne i technologiczne podmiotów i zaangażowanych we wszystkie fazy reagowania kryzysowego (zapobieganie, planowanie, reagowanie i odbudowę)

Działanie przyczyni się pośrednio do realizacji poszczególnych działań z tego obszaru. Ich realizacja wymaga znaczącej poprawy szeroko pojętego wyposażenia technicznego jednostek bezpieczeństwa publicznego w szczególności o nowoczesne i innowacyjne rozwiązania techniczne i technologiczne.

Następstwo problemu	Wzrost kosztów likwidacji negatywnych zjawisk	Brak możliwości kontrolowania negatywnych trendów	Niska efektywność działań
Problem	Zapewnienie bezpieczeństwa życia i pracy		
Przyczyny problemu	Konieczność stworzenia systemu zapobiegania negatywnym zjawiskom	Wzrost liczby negatywnych zjawisk społecznych	Ograniczona skuteczność działania podmiotów bezpieczeństwa publicznego

Rezultaty interwencji

Obszary wiejskie
Cel strategiczny I: Wzrost przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

I.p.	Nazwa wskaźnika	jednostka	źródło	Wartość bazowa (2010)	trend
1	Liczba nowo zarejestrowanych firm	Szt.	BDL	93.334 (2012)	↑
2	Liczba turystów	Szt.	BDL	804.394 (2011)	↑
3	Liczba nowych produktów tradycyjnych i regionalnych	Szt.	MRiRW	45 (2011)	↑
4	Liczba nowych grup producenckich	Szt.	UMWP	30 (2011)	↑
5	Liczba gospodarstw ekologicznych	Szt.	UMWP	847 (2011)	↑
6	Udział OZE w bilansie energetycznym województwa	Szt.	RDOŚ	1,8% (2011)	↑
7	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach	Mln. zł.	BDL	274,8 (2010)	↑
8	Wielkość BIZ w regionie	€	PAliIZ	106 mln (2007-2010)	↑
9	Wielkość BIZ na mieszkańca	€	PAliIZ	< 100 (2011)	↑
Cel strategiczny II: Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz wykorzystanie ich potencjałów i zasobów					
1	Korzystający z wodociągu	% liczby mieszkańców	BDL	74,7	↑
2	Korzystający z sieci kanalizacyjnej	% liczby mieszkańców	BDL	16,3	↑
3	Korzystający z sieci gazowej	% liczby mieszkańców	BDL	28	↑
4	Sieć wodociągowa	Km	BDL	11.937,5	↑
5	Sieć kanalizacyjna	Km	BDL	2.410,4	↑
6	Sieć gazowa	Km	BDL	1.484,7	↑
7	Długość nowych lub zmodernizowanych odcinków dróg krajowych	Km	GDDKiA	927,4	↑
8	Długość nowych lub zmodernizowanych odcinków dróg powiatowych	Km	PZD	1.103,0	↑
9	Długość nowych lub zmodernizowanych odcinków dróg gminnych	Km	PZD	9.890,5	↑
10	Udział obszarów chronionych	% pow. ogółem	BDL	32 (2011)	↔
11	Liczba ludności obszarów wiejskich	tys.	GUS	1.189,7 (2011)	↑
12	Współczynnik aktywności zawodowej	%	GUS	54,5 (2011)	↑
Cel strategiczny III Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego					
1	Udział firm rolno-spożywczych w liczbie firm tej branży ogółem	%	GUS	5,9	↑
2	Odsetek pracujących w branży rolno-spożywczej (w tym w rolnictwie)	% ogółu zatrudnionych	GUS	29,3	↑
3	Udział produkcji sprzedanej sektora rolno-spożywczego w sprzedaży przemysłowej ogółem	%	GUS	54,5	↑
4	Udział eksportu sektora rolno-spożywczego	% eksportu ogółem	BDL	32,6	↑
5	Produkcja sprzedana sektora rolno-spożywczego	Mln. Zł.	GUS	7.894,1	↑
6	Innowacyjność sektora rolno-spożywczego (syntetyczny wskaźnik)	Zł.	MRiRW	0,32	↑
7	Nakłady na B+R	Zł./1 przedsiębiorstwo	UMWP	2.967	↑
8	Liczba zatrudnionych w działach B+R	/1000 zatrudnionych	UMWP	2,4	↑

Proponowane badania własne

1. Przedsiębiorczość wiejska - czynniki, bariery, stan

2. Innowacyjność i transfer technologii na obszarach wiejskich – stan, bariery, czynniki
3. Badania demograficzne i socjalne ludności wiejskiej.
4. Badanie gospodarstw ekologicznych.
5. Badanie rynku produktów tradycyjnych i regionalnych

Obszary przygraniczne					
Cel strategiczny I: Wykorzystanie położenia i potencjałów rozwojowych obszaru przygranicznego dla osiągnięcia spójności wewnętrznej i terytorialnej.					
I.p.	Nazwa wskaźnika	jednostka	źródło	Wartość bazowa	trend
1	Liczba nowych przejść granicznych	Szt.	SG	9	↑
2	Liczba osób przekraczających granicę z Białorusią i Litwą	Tys.	SG	4.121,3	↑
3	Liczba sieci współpracy transgranicznej (w tym euroregiony)	Szt.	UMWP	3	↑
4	Długość nowych lub zmodernizowanych odcinków dróg krajowych	Km	GDDKiA	927,4 (2012)	↑
5	Długość nowych lub zmodernizowanych odcinków dróg powiatowych	Km	PZD	1.103,0 (2012)	↑
6	Długość nowych lub zmodernizowanych odcinków dróg gminnych	Km	PZD	9.890,5	↑

Proponowane badania własne

1. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru przygranicznego.
2. Analiza stanu wykorzystania przygranicznego położenia województwa dla rozwoju społeczno-gospodarczego.
3. Badania demograficzne i socjalne ludności zamieszkującej obszar przygraniczny.
4. Analiza stanu przedsiębiorczości na obszarze przygranicznym.
5. Diagnoza stanu innowacyjności i transferu technologii na obszarze przygranicznym.
6. Analiza sektora turystyki i dziedzictwa kulturowego regionu przygranicznego.
7. Analiza form i zakresu współpracy transgranicznej na obszarze regionu.
8. Analiza barier i stymulatorów rozwoju obszaru przygranicznego.

Bezpieczeństwo publiczne					
Cel strategiczny I: Wysokie bezpieczeństwo ludności województwa					
I.p.	Nazwa wskaźnika	jednostka	źródło	Wartość bazowa (2010)	trend
1	Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych	Szt.	GUS	24.670	↓
2	Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych o charakterze kryminalnym	Szt.	GUS	15.306	↓
3	Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych o charakterze gospodarczym	Szt.	GUS	3.055	↓
4	Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko rodzinie i opiece	Szt.	GUS	791	↓
5	Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko mieniu	Szt.	GUS	11.904	↓
6	Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych drogowe	Szt.	GUS	5.152	↓

7	Rozmiary przestępczości – liczba przestępstw stwierdzonych	Szt.	Komendy Policji	19.423 (2011)	↓
8	Liczba wypadków drogowych	Szt.	GUS	816	↓
9	Liczba zabitych w wypadkach drogowych	Szt./100 wypadków	GUS	18,6	↓
10	Liczba rannych w wypadkach drogowych	Szt./100 wypadków	GUS	123,3	↓
11	Wskaźnik zabitych	Szt./100000mieszk.	GUS	12,81	↓
12	Wskaźnik zabitych	Szt./100000 pojazdów	GUS	20,83	↓
13	Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych	%	GUS	69	↑

Proponowane badania własne

1. Liczba osób objętych programami profilaktycznymi w zakresie przeciwdziałania przestępczości oraz zagrożeniom technologicznym i cywilizacyjnym
2. Liczba osób w poszczególnych grupach (dzieci, młodzież, dorośli) objętych programami w zakresie bezpieczeństwa i ratownictwa
3. Liczba osób nieletnich objętych edukacją w zakresie przeciwdziałania patologiom
4. Liczba miejsc zagrożonych objętych mapami regionów najbardziej zagrożonych
5. Zauważalność kampanii promocyjnych wśród ludności z zakresu bezpieczeństwa i ratownictwa
6. Transport materiałów niebezpiecznych
7. Wypadki z udziałem kierowców samochodów ciężarowych
8. Odsetek kierunków studiów realizowanych w uczelniach związanych z bezpieczeństwem
9. Liczba absolwentów kierunków studiów związanych z bezpieczeństwem
10. Czasu dojazdu jednostek ratowniczych
11. Nakłady na bezpieczeństwo publiczne w przeliczeniu na mieszkańca w tym nakłady na nowoczesne
12. Udziału środków finansowych przeznaczonych na badania w obszarze techniki i technologii w ramach rozwiązań z zakresu bezpieczeństwa i ratownictwa w ramach współpracy
13. Udział środków finansowych przeznaczonych na zakup nowoczesnych technologii
14. Udział środków finansowych przeznaczonych na wprowadzenie rozwiązań ICT
15. Poziom aprobaty mieszkańców dla podmiotów bezpieczeństwa publicznego
16. Liczba gmin i powiatów współpracujących w ramach bezpieczeństwa publicznego
17. Liczba porozumień o współpracy z partnerami społecznymi i międzynarodowymi

Wskaźniki prezentowane dla poszczególnych celów strategicznych mają wymiar regionalny, jednak w okresie monitorowania strategii należy wartość wskaźników określać dla poszczególnych gmin. Zbyt duże zagregowanie wielkości nie będzie pokazywać całości analizy.

Bibliografia

- [1] *Analiza gospodarczych obszarów wzrostu innowacji województwa podlaskiego*, Sektor Rehabilitacji Geriatrycznej, Podlaskie Obserwatorium Rynku Pracy i Prognoz Gospodarczych, 2009
- [2] Aktualizacja nr 2 Planu działania systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne na lata 2009-2010 w województwie podlaskim, Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Białystok 2009
- [3] Bank danych lokalnych, dostępny na: <http://www.stat.gov.pl>
- [4] Bański J. *Typy obszarów funkcjonalnych w Polsce*. IGiPZ PAN, Warszawa 2009
- [5] Bański J., Stola W. *Przemiany struktury przestrzennej i funkcjonalnej obszarów wiejskich w Polsce*, Studia Obszarów Wiejskich, tom 3, Warszawa 2002
- [6] Charakterystyka gospodarstw rolnych w roku 2007, GUS, Warszawa 2008
- [7] Dane PUW; dostępne na: <http://www.bialystok.uw.gov.pl/puwmcms/>
- [8] Dane Straży granicznej, dostępne na: <http://www.podlaski.strazgraniczna.pl/>

- [9] Duczowska-Małysz K. *Typologia obszarów wiejskich – kryteria delimitacji w świetle doświadczeń krajów Unii Europejskiej*, [w:] Więckowicz Z. (red.) *Przekształcenia obszarów wiejskich makroregionu południowo-zachodniego*, tom 1, AR we Wrocławiu, Wrocław 1998
- [10] *Eurobarometer EB 60 – CC-EB 2003.4. Comparative Highlights*, December 2003 oraz *Standard Eurobarometer 60*, March 2004, http://europa.eu.int/com/public_opinion.
- [11] <http://podlaska.policja.gov.pl/index.php?idkat=344&menu=4>
- [12] Kaczmarek T. *Funkcje gospodarcze obszarów wiejskich w Polsce*, [w:] Głębocki P. (red.) *Przestrzenna transformacja struktury agrarnej a wielofunkcyjny rozwój wsi w Polsce*, Poznań 1998
- [13] Kłodziński M., *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce i w krajach Unii Europejskiej*, SGGW, Warszawa 1996
- [14] Krakowiak-Bal A., *Pozarolnicza działalność gospodarcza polskich gospodarstwach rolniczych na tle gospodarstw z krajów UE*, Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich Nr 5/2009
- [15] Kropsz I., *Przedsiębiorczość pozarolnicza jako źródło dodatkowych dochodów gospodarstw rolnych dolnego śląska*, [w:] *Journal of Agribusiness and Rural Development* 3(13), 123-128
- [16] *Obszary Wiejskie w Polsce w 2010*, GUS., Warszawa 2011
- [17] *Podlaskie: Na drodze do innowacji*, 2011/10/11, <http://www.pi.gov.pl/>
- [18] *Raport z analizy porównawczej drogowych przejść granicznych położonych na polsko-białoruskiej granicy*, 2008
- [19] *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2010 roku*, MSWiA, Warszawa 2011 rok
- [20] *Statystyka Komendy Policji w Białymstoku*
- [21] Szafrąńska E. *Przemiany struktury funkcjonalnej miast województwa łódzkiego*, [w:] Słodczyk J. red. *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, Opole 2002
- [22] Szczurowska M., Podawca K., Gworek B., *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich szansą dla wsi*, *Ochrona Środowiska i Zasobów Naturalnych* nr 28/2005
- [23] Wilkin J., *Wielofunkcyjność rolnictwa – konceptualizacja i opercjonalizacja zjawiska*, *Wieś i rolnictwo*, 4/2009
- [24] *Współdziałanie Policji z wybranymi podmiotami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo i porządek publiczny*, Zakład Służby Prewencyjnej, Szkoła Policji w Katowicach 2010.
- [25] *Wypadki Drogowe w Polsce w 2011 roku*, Komenda Główna Policji, Warszawa 2012.
- [26] www.granica.gov.pl